Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ, СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной [...]абрьын 21-һээ гарана. | № 221 (18544) | 1990 оной сентябриин 26, среда | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси

НЭГЭН НИИТЭ ПРОЕКТ— ЭГЭЭЛ ЗҮБ АРГА ЗАМ

СССР-эй Верховно Соведэй [...]дахи есси сентябриин [...] палатануудай хамтын за[седа]нии дээрэ урид баталаг[дахаар]гүй тогтоолнуудай проект[үүдые] зүбшэн хэлсэлгээр хү[дэлмэ]ерээ үргэлжэлүүлбэ.

Экономическа реформын [асуу]далнуудай талаар парла[ментын] комитедэй түрүүлэгшэ [М.] Вологжанинай хуряагы [дүгнэ]лжэл шагнаад, түрүүшын [уншал]гада шухала заһабаринууд [оруул]агдаа, тогтоол «Арадай [ажахы]е тогтууритай болгохо хойшолуулашагүй хэмжээнүүд болон дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орохо программа тухай» гэһэн шэнэ нэрэтэй болгогдоо.

Үни удаан зүбшэһэнэй, элдэб һанамжа дурадхалнуудые шагнаһанай һүүлээр сессиин забһарлалай үедэ энэ документые Н. И. Рыжковой, С. С. Шаталинай болон парламентын комитедүүдэй, комиссинуудай түрүүлэгшэнэрэй хабаадалгатайгаар хүсэндэнь хүргэхыень М. С. Горбачевые гүйха гэһэн дурадхал һайшаагдаба.

Энэ зүбшэлэлгын худэлмэриин дүнгүүд тухай СССР-эй Президентын мэдээсэлээр сессиин заседани үргэлжэлһэн байна. Тогтоолой проектдэ оруулагдаһан заһабаринуудай түлөө дуугаа үгэлгэ эхилхые түрүүлэгшээр һуугша дурадхаба. Гэбэшье зарим депутадууд үгэ хэлээ, олон асуудалнуудта М. С. Горбачев харюу үгэхэ баатай болоһон байна.

Олонхиин дуугаар Президентын оруулһан заһабаринууд баталагдан абтаа.

Үдэшын заседани дээрэ депутадууд ороной экономическа ба ниитын-политическэ байдалые гуримшуулха талаар абтаха нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай СССР-эй Верховно Соведэй тогтоолой проектые зүбшэн хэлсэлгээ үргэлжэлүүлһэн байха юм.

Эрид шанга хөөрэлдөөн, арсалдаан боложо, М. С. Горбачев зарим асуудалнуудаар тайлбари дахинаа үгэһэн байна. Тэрэнэй һүүлээр тус документ бүхыдөө батаалагдан абтаба. Тэрэ хэблэлдэ толилогдохо юм.

Сентябриин 25-да сесси палатануудай хамтын заседаняар хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ.

ТАСС-ай корреспондентнүүд.

СССР-эй Верховно Соведэй тогтоол

[А]РАДАЙ АЖАХЫЕ ТОГТУУРИТАЙ БОЛГОХО ХОЙШОЛУУЛАШАГҮЙ ХЭМЖЭЭНҮҮД БОЛОН ДЭЛГҮҮРЭЙ ЭКОНОМИКОДО ШЭЛЖЭН ОРОХО ПРОГРАММА ТУХАЙ

СССР-эй Президентын болон СССР-эй правительствын ду[радха]һан экономикые тогтууритай болгохо болон дэлгүүр[эй] [эконо]мико орохо программануудай проектнүүдые хаража үзөөд, дэл[гүүр]эй харилсаануудта түргэнөөр орохо хэрэгтэй болоһон ту[хай], тэрэ тоодо, гүрэнэй мэдэлһээ гаргалга, демонополиза[ци], ажахын харилсаануудые бэхижүүлгэ, ниитэ-союзна дэл[гүүр]эй дотоодын байгууламжые бүридүүлгэ, гадаадын эко[номи]ческа ажал ябуулгые эмхидхэлгэ болон кадрнуудые шэ[лэн] һургалга гэхэ зэргын шухала асуудалнууд тушаа тэдэ[нэй] [нэ]гэн ойлгосотой байһаниие тэмдэглээд, СССР-эй Вер[хов]но Совет **ингэжэ тоггооно:**

[1.] СССР-эй Президентын дурадхаһан программын проек[т], СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дурадхаһан програм[мын] проектын, СССР-эй Президентын, РСФСР-эй Верховно [Сове]дэй Түрүүлэгшын даабаряар бэлдэгдэһэн программын [про]ектын, мүн тэдэниие зүбшэн хэлсэлгын үедэ оруулагда[һан] дурадхалнуудай үндэһэ һуури дээрэ арадай ажахые тог[туури]тай болгохо, дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орохо нии[тэ нэ]гэн программа бэлдэхэ хэрэгтэй гэжэ мэдэрхэ.

СССР-эй Верховно Соведэй тус тус комитедүүдэй болон [пала]тануудай сар үргэлжын комиссинуудай, программануу[дые] зохёогшодой, мүн союзна, автономито республикануу[дай], автономито областьнууд болон округуудай түлөөлэгшэ[дэй] хабаадалгатайгаар арадай ажахые тогтууритай болгохо, [дэлгүү]рэй экономикодо шэлжэн орохо ниитэ нэгэн програм[мые] бүридүүлгые түгэсхэхэ талаар хүдэлмэри, эмхидхэхыень СССР-эй Президентдэ зууршалха.

2. Программа бүридүүлхэдээ, тогтууритай болгохо хэмжээ[нүүд]эй удхые болон тэдэниие бэелүүлгын болзорые тодорхойлолгодо, эрхэтэдэй социальна хамгаалалтада, үнэ сэнгэй, валютна, налог тохолгын болон эрдэм-техникын политикада, хүн зоной экономическа гэгээрэлдэ, бүхы социальна һалбариие, агропромышленна комплексые, үндэһэн шухала һалбаринуудые хүгжөөлгэдэ, орон дотор экологическа байдал тогтууритай болгохын тула зохихо эрхэ байдал хангалгада, эхин түрүүшын алхамуудые хэхэдээ, республиканууд, регионуудай хоорондоо илгаануудтай байлгада, экономикын һалбарида ССР Союзай болон Совет Федерациин субьектнүүдэй хоорондо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые, үгэеэ ойлголсожо, тодоор хубаарилха шухала зорилгодо онсо анхарал хандуулха.

3. Союзна болон автономито республикануудай Верховно Соведүүдэй, автономито областьнууд болон округуудай арадай депутадуудай Соведүүдэй тобшололнууд, дурадхалнуудые хараада абан, экономикые тогтууритай болгохо, дэлгүүртэ шэлжэн орохо ниитэ нэгэн программын тодоруулагдаһан проектые 1990 оной октябриин 15 болотор СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха.

4. СССР-эй Верховно Соведэй баталһан хуулинууд, тогтоолнуудһаа уламжалан, СССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдэй, палатануудай сар үргэлжын комиссинуудай һайшааһан дэлгүүртэ шэлжэн оролгын программануудай гол зүйлнүүдые хараада абан, СССР-эй Министрнүүдэй Совет 1991 оной түсэбэй болон бюджедэй проектнүүдые зохёолгые бэелүүлхэ.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва, Кремль.
1990 оной сентябриин 24.

РСФСР-эй Верховно Соведэй тогтоол

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ГАЗЕТЭНҮҮД БОЛОН ЖУРНАЛНУУД, АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ НЮТАГАЙ СОВЕДҮҮДЭЙ ГАЗЕТЭНҮҮД ТУХАЙ

Россин олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдые байгуулха тухай РСФСР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи [съе]здын шиидхэбэрииe бэелүүлэн, РСФСР-эй Верховно Совет **ингэжэ тогтооно:**

1. РСФСР-эй Верховно Соведэй газетэнүүд болон журналнуудые бии болгохо.

[2.] РСФСР-эй Верховно Соведэй газетэнүүд болон журналнуудые барлан хэблэлгые 1990 оной октябрь һараһаа РСФСР-эй Хэблэлэй болон олониитэдэ мэдээсэлгын министерствэтэй [хам]та эмхидхэхыень Олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй, ниитын эмхинүүдтэй болон эрхэтэдэй олниитын хүнүүдтэй холбоо байгуулха ба ниитын һанамжа шэнжэлхэ талаар РСФСР-эй Верховно Соведэй комитедтэ даалгаха.

2. «Советская Россия» газетын редакционно коллегидэ этигэдэггүй байһанаа элирхэйлхэ.

«Советская Россия» газетые РСФСР-эй Верховно Соведтэ дамжуулан үгэхэ дурадхалтайгаар КПСС-эй ЦК-да хандаха.

«Советская Россия» газетын ахамад редакторай кандидатура тухай дурадхал долоон хоногой туршада РСФСР-эй Верховно Соведэй баталамжада оруулхыень Олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй, ниитын эмхинүүдтэй болон эрхэтэдэй олониитын хүдэлөөнүүдтэй холбоо байгуулха ба олониитын һанамжа шэнжэлхэ талаар РСФСР-эй Верховно Соведэй комитедтэ дурадхаха.

3. Тэдэнэй хүгжэлтэдэ оруулагдаһан гүрэнэй мүнгэ зөөри бусааха хэрэгтэй байһые ба хэрэглэгдэһэн олзо оршыень хараада абан, Москвагай партийна хэблэлнүүдэй эд зөөри ба полиграфическа баазые хубааха талаар комисси байгуулхыень РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ даалгаха.

4. Нютагай хэблэлэй хүснүүдые 1991 оной январиин 1 болотор арадай депутадуудай Соведүүдэй зөөри болгон бусааха тухай асуудалые шиидхэхыень РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, арадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэ даалгаха.

5. 1991 оной январиин 1-һээ өөһэдынгөө хэблэлэй органуудые бэеэ дааҕад гаргадаг болохо тухай асуудалые автономито республикануудай Верховно Соведүүд, автономито областьнуудай болон автономито округуудай арадай депутадуудай Соведүүд, арадай депутадуудай хизаарай, областной, городской болон районно Соведүүд шиидхэхэ ёһотой.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. ЕЛЬЦИН.

Москва, РСФСР-эй
Соведүүдэй байшан, 1990 оной сентябриин 22.

Ургаса — 90

СЭЛМЭГ ҮДЭРНҮҮДЫЕ ҺАМБААШАЛАН...

«Гигант» колхозой таряашад [ра]йон дотороо түрүүлэн ороо[һ]ото ургамалнуудаа хуряажа [дүүр]гэһэн байха юм. Дүршэлтэй механизатор Иван Григорьевич Акуловай хүтэлбэрилдэг тракторно-тарян ажалай бригадын гэшүүд август һарын [һүүлээр] багаар шэниисээ баал болгон унагааҗа захалба. Эдэнэр тиимэ бага бэшэшье һаа 857 гектарта шэниисэ тариһан байна. Бригадын гэшүүд һүүлэй дүнгөөр энэ талмайнгаа 300 гаран гектарыень сабшажа унагаагаад, тэдэнээ хадажа эхилбэ.

Нүхэр Акуловай даадаг коллектив нэн түрүүн Загарайһаа Шэнэ-Бэрээн ошоһон харгын шадархи полиингоо ургасыень хуряажа захалаа һэн. Энэ багай полиин ургасань яһала бараг. Эндэхи талмайн гектар бүриһөө дунда зэргээр 10-аад центнер шэниисэ сохигдон абтана.

Бригадирай мэдүүлһэнэй ёһоор, сүг хүдэлдэг механизаторнууд хамтадаа олон жэлэй туршада ажалладаг юм. Дүй дүршэлөөр баян механизаторнууд Михаил Петрович Чебунин, Виктор Александрович Гантимуров, Анатолий Константинович Исаев, Иван Андреевич Повалюхин, Владимир Иннокентьевич Болдырев гэгшэд мүнөө жэлэй ургаса хуряалгын түлөө тэмсэлдэ хам оролсонхой, сэлмэг үдэрнүүдэй час, минута бүхэниие зүбөөр хэрэглэхые оролдон хүдэлнэ.

Байгша оной ороо̄һо шэрэлгэдэ автомашинын жолоошод Сергей Миронович Афанасьев, Яков Гаврилович Афанасьев болон бусад хубитаяа ехээр оруулна.

В. ЖИГЖИТОВ,
«Вперед» газетын редакциин таһагые даагша.
Загарайн район.

КОМБАЙНУУД ҺУБАРИНА

Байгша ондо «Восточные Саяны» колхозой тарян ажалай «Уляабар» кооператив тарян хуряалгадаа һайн бэлэдхэлтэйгээр орожо, Ойн-Шанагата, Боройн-поли гэжэ газарнуудта 84 гектарта обёос, 81 гектарта горох-обёостой холижо тариһан ургасые амяаршан хадажа унагаагаа.

Тус кооператив хамта дээрээ 1100 гаран гектар таряанай ургаса хуряаха, тэрэнэй 427 гектарыень комбайнаар [шу]уд хуряаха юм. Тэдэнэйнь тоодо 240 гектар шэниисэ, 163 гектар обёос бии. Бэшэ талмайн ургаса баалнууд болгожо унагаагдажа суглуулагдахаар хараалагдана. Түсэбэй ёһоор эндэхид хамта дээрэнь 21.300 центнер таряа сэбэрээр суглуулжа, түрэл колхоздоо тушааха түсэбтэй гэшэ.

Ажахын ахамад агроном В. Н. Окунев ингэжэ хөөрэнэ:

— Механизаторнууднай монсойхошье хоолос гээлтэ хороолтодо оруулангүйгөөр, гектар бүриһөөнь 19,4 центнерһээ бага бэшэ ургаса абажа, түсэбөө арга бэшэ дүүргэхэ гэжэ оролдохо байна.

В. Н. Окуневой хэлэһэнэй ёһоор, шэниисэнь гектарай — 17—18 центнер, обёосынь —20 центнер ургаса үгэхөөр хараалагдана.

Гуша гаран жэлдэ механизатор ябаһан, тэрээн соогоо арбаад жэлдэнь тарян ажалайнгаа тракторна бригадые хүтэлбэрилһэн А. С. Манзаева кооперативые даагшаар томилогдонхой. Шадамар бэрхэ заһабарилагша, түмэршэ дархан, механизатор Н. Н. Окунев эбдэрһэн комбайнуудые сагтань заһажа, һаадгүйгөөр ябуулна.

Нэгэдэхи классай механизаторнуудай тоодо комбайнернууд Намсарай Манзаев, Сырен-Доржо Янцаков, Дамба Омбоев, Цырен Таргобаев гэгшэд ороно. Залуу комбайнернууд Санжай Хоборков Эдуард Таряшинов хоёр баһал тэдээнһээ дутуугүйгөөр хүдэлнэ. Эдуард хүбүүн һургуулида һуража байхадаа трактор болон хүдөө ажахын бусад техникэ һайнаар шудалжа, арбадахи класс дүүргэжэ гарахадаа аттестациингаа хажууда III классай тракторист-машинист гэһэн үнэмшэлгэ абаһан юм. 9-дэхи класста һуралсажа байхадаа Тооро тосхондо үнгэргэгдэһэн аймагай дунда һургуулинуудай һурагшадай газар хахалха мүрысөөндэ хабаадалсажа, нэгэдэхи һуурида гараһан намтартай.

Кооперативые даагша А. С. Манзаев ингэжэ хөөрэнэ:

— Хура бороогой орожо һаатуулаагүй болболнь хүдэлмэриин 16—17 үдэр соо хуряалгынгаа бүхы хүдэлмэриие дүүргэхэбди.

Мүнөө комбайнернууд Хада-Болтогой гэжэ газарай поли дээрэ унагаагдаһан таряагаа суглуулан сохижо эхилэнхэй. Шара тарян далайн онгосонууд — барандаа «Енисей» түхэлэй комбайнууд һубарин ябана.

Б. БИРБАЕВ
Түнхэнэй район.

РСФСР-эй Верховно Соведэй тогтоол

«СССР-эй НАУКАНУУДАЙ АКАДЕМИИН СТАТУС ТУХАЙ» СССР-эй ПРЕЗИДЕНТЫН УКАЗАЙ ХОЁРДОХИ СТАТЬЯГАЙ ХҮСЫЕ БОЛЮУЛХА ТУХАЙ

«СССР-эй Наукануудай академиин статус тухай» СССР-эй Президентын 1990 оной августын 23-най Указай хоёрдохи статьягай РСФСР-эй Гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай декларацида болон «РСФСР-эй Газар дээрэхи зөөри тухай» 1990 оной июлиин 14-нэй РСФСР-эй Хуулида зүришэдэг байһан дээрэһээ РСФСР-эй Верховно Совет **ингэжэ тогтооно:**

«СССР-эй Наукануудай академиин статус тухай» СССР-эй Президентын 1990 оной августын 23-най Указай хоёрдохи статьягай хүсые РСФСР-эй газар дээрэ болюулха, заагдаһан Указай хоёрдохи статьяе болюулха тухай дурадхалтайгаар СССР-эй Президентдэ хандаха.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. ЕЛЬЦИН.

Москва, РСФСР-эй
Соведүүдэй байшан, 1990 оной сентябриин 21.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй МЭДҮҮЛГЭ

РСФСР-эй Верховно Совет болон РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет, РСФСР-эй арадуудай тэдээндэ үгэһэн эрхэ түлөөлэлгэнүүдэй хэмжээн соо ажал ябуулжа, экономикые тогтууритай болгохо ба дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн орохо программые бэелүүлжэ эхилээ. Энэ зорилгоор Россин Федерациин тон шухала хуулинууд бэлдэгдээд, ойрын үдэрнүүдтэ баталан абтаха ёһотой.

Энэл үедэ 1990 оной сентябриин 21-дэ СССР-эй Верховно Соведэй заседани дээрэ СССР-эй Президент үгэ хэлэхэдээ, тэрээндэ онсо эрхэ түлөөлэлгэ, союзна республикануудта Президентын хүтэлбэрилгэ тогтоохо ба тэдэнэй гүрэнэй засагай дээдэ зургаануудые тарааха эрхэ оруулалсан, үгэхэ дурадхал оруулһан байна.

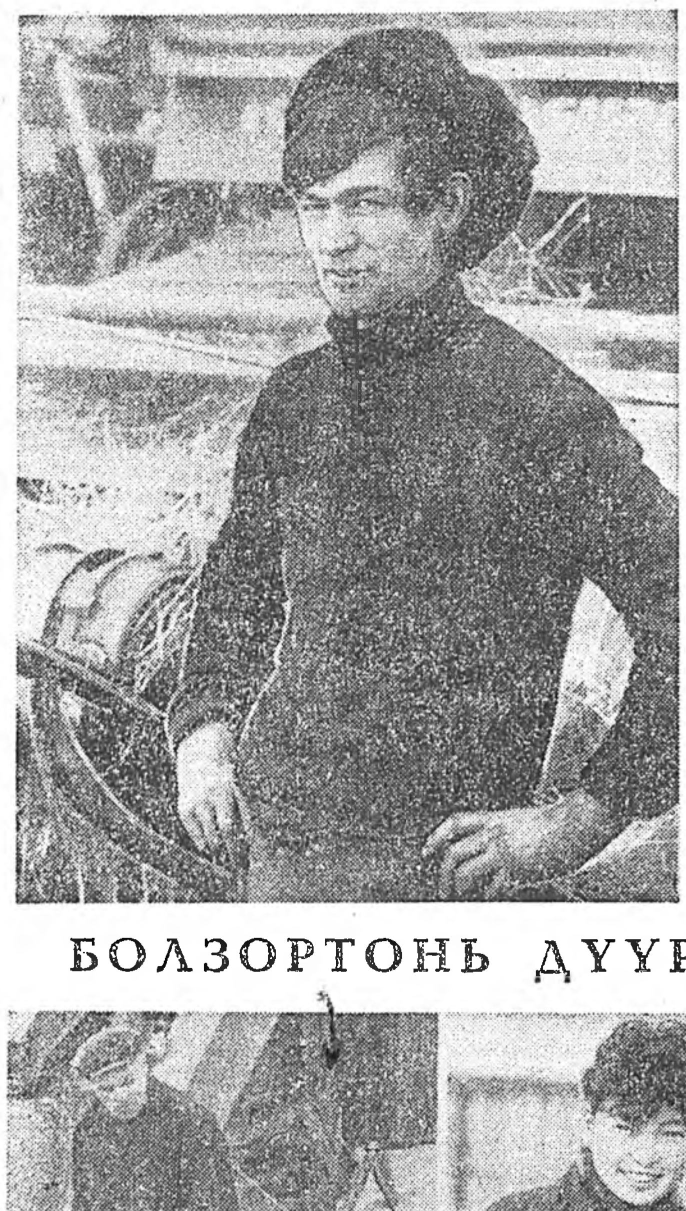
РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум тохёолдоод байһан оршон байдалай үедэ **ингэжэ мэдүүлнэ:**

1. Тэрэнэй эриһэн онсо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые СССР-эй Президентдэ үгэжэ болохогүй.

2. Хэрбээ иимэ эрхэ түлөөлэлгэнүүдые Президентдэ СССР-эй Верховно Соведэй үгөөд байгаа һаань, РСФСР-эй Верховно Совет, РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум, РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ РСФСР-эй бүрин эрхэтэ байлга ба конституционно байгуулалтые хамгаалха талаар бүхы хэрэгтэй хэмжээнүүдые абаха болохо.

Республика бүхэнэй бүрин эрхэтэ байдалые болон тэндэ тогтоогдоһон конституционно байгуулалтые али бүхы талаһаа мэдэрэлгэдэ үндэһэлһэн орон доторхи экономическа ба политическэ оршон байдалые тогтууритай болгохо зүбшэгдэһэн хэмжээнүүдые хойшолуулангүй зохёон табиха ба баталан абаха дурадхалтайгаар РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум СССР-эй Верховно Соведтэ, СССР-эй Президентдэ, бүрин эрхэтэ республиканнуудай гүрэнэй засагай дээдын зургаануудта хандана.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. ЕЛЬЦИН.

БОЛЗОРТОНЬ ДҮҮРГЭХЭЭР

Хурамхаанай районой һахалиин совхоз 2085 гектарай ороо̄һо хуряажа абаад байна. Эндэ гектар бүриһөө дунда зэргээр 10—15 центнер ороо̄һон хуряагдана.

Хүдэлмэришэн Н. А. Кривошеев, авиазаводой хоёр залуу басагад Лариса Сороковикова, Татьяна Петрова гэгшэд ороо̄һо сэбэрлэнэ.

Энэ тарялан дээрэ комбайнуудай үглөөнһөө абаад үдэшэ болотор талха сохихонь харагдана. Тиихэдэ түрүү комбайнернуудай тоодо аха дүүнэр М. И. ба Г. И. Бурцевууд, В. А. Изместьев ороно. Тарялан дээрэһээ ороо̄һо шэрэлгэдэ жолоошод В. М. ба П. М. Молчановтан ба М. В. Колмаков гэгшэд хабаадахадаа һайн үрэ дүнгүүдые туйлана.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Түрүү комбайнер Г. И. Бурцев. 2. Н. А. Кривошеев талха сэбэрлэнэ. 3. Авиазаводой басагад Л. Сороковикова ба Т. Петрова.

В. ГАРМАЕВАЙ фототекст.

«Буряад үнэн»—91

ОЛОН ОНДОО БАЙДАЛТАЙ

Газетэдэ захил мүнөө жэлдэ юрын бэшэ оршон байдалда үнгэрнэ гээд мэдээжэ. Хэблэлэй үнэ сэн хоёр дахин дээшэлээ, орон дотор саарһан дутана, газетэ, журнал тараагшад ехэ мүнгэ эринэ. Предприятинууд, эмхи зургаанууд дээрэ ниитэ хэблэл тараагшад сентябриин 1-һээ ажал хүдэлмэреэ эхилэнхэй. Манай газетэдэ захил Улаан-Үдын Советскэ райондо хэр хэгдэжэ байнаб гээд һонирхожо, зарим тэдэ эмхинүүдээр ябагдаба.

В. Б. Ганжурова, республикын Министрнүүдэй Соведэй совет ажал хүдэлмэриин кабинедые даагша, ниитэ хэблэл тараагша: Мүнөө дээрээ би 700-һаа үлүү түхэриг мүнгэнэй захил абаад байнаб. Зон «Правда», «Известия», «Правда Бурятии» газетэнүүдтэ захил хэнэ, гэбэшье «Буряад үнэн» газетэдэ захил нэгэшье хүн үшөө хээгүй байна. Министрнүүдэй Соведэй аппарадһаа гансал Д.-Н. Т. Раднаев, би 1990 ондо «Буряад үнэниие» гэртээ захяа бэлэйбди. Ведомственнэ захил тухай һурана гүт? Кабинедтэмни «Буряад үнэн» ерэдэг, бэшэ тээ үгы хаш...

Дээдын энэ зургаанай үүдэ хаажа гарахадаа, сэдьхэлдэм голхорол түрөө һэн. Эртын намарай шэнжэтэй гэгээн сэлмэг үдэр гэнтэ бүрхэһэндэл, бараг-бүрэг будагуудтай болошоно, «хэндэшье этигэхээр бэшэ» гэһэн гансал бодол шуһанай сохисотой адли толгойдом хүндэ балтаар мэтэ мүнсадана. Хараад үзыт даа, Зуугаад хүнһөө бүридэдэг республикын Министрнүүдэй Соведэй аппарат Буряад ороноие мнай ударидана, хүтэлбэрилнэ. Тиихэдээ хэйшэнь бидэниие хүтэлнэб, хэйшээ, ямар һайхан ерээдүйдэ бидэниие абаашанаб? Юрэдөө, буряад хэлэн саашадаа хүгжэхэ, һалбарха гү? Энэ талаар таанад юу хэнэбта гээд тэдээнлээ сэхэ асууха хүсэлэнтэйб. Буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг ори ганса «буряад үнэниие» өөһэдөө захижа уншаагүйдөө, үндэһэн ябатанай һанал бодолые, абари зангые, мүнөөдэр юун тухай голхорноб, баярланаб, үглөөдэр ямар үйлэ хэрэгүүдые эрхилхэб, үнгэрхэдөө ёпо заншалыемнай, эликсэг хулинсагуудаймнай эртэ урдын сагһаа захиһан захяа заабаринуудые, арадай аман зохёол түгэс эдэнэр ойлгохо гү? Үгыл ха даа. Тиихэдээ эдэнэр түмэн арадые яагаад хүтэлбэрилхэ болоноб? Голхормоор даа. Миниишье энэ бэшэлгэ шулуун ханые улаан нюдаргаараа шаажа байһантай адли, тэдээндэ дуулдахагүй гү?

М. Ш. Дамбиева, Буряадай багшанарай институдай сэрэгэй бүридхэлэй столые даагша, ниитэ хэблэл тараагша: Институдтамнай гушаад хүн жэл бүри «Буряад үнэндэ» захил хэдэг. Студентнэрэй кадрнуудай таһагта инспектораар хүдэлмэрилдэг Долгор Дугаровна Чойбонова намда орожо ерээд лэ, «Зэй, хэблэлдэ захил хэхэм. «Буряад үнэндэ» жэлэй...» гээд жэл бүри нэн түрүүн арадайнгаа газетэһээ эхилэн, захижа эхилэгшэ. Энэнь намда һайшаалтай байдаг. Буряад хэлэ бэшэгэй кафедрада хүдэлмэрилдэг Э. Р. Раднаев, Ц-Ж. Ц. Цыдыпов ба бусад бултадаа буряад газетэеэ захижа уншана. Индустриально-педагогическа факультедэй А. А. Очиров мүн лэ энэ талаар эдэбхитэй. Мүнөө дээрээ би ерэхэ жэлэй 500-гаад түхэригэй захил хүн зонһоо абанхайб. Зургаан хүн «Буряад үнэниие» гэртээ захяад байна. Саг үшөө бии, хүн зон түрэл газетэеэ захиха бэзэ гээд найданаб. Олон жэлдэ ниитэ хэблэл тараагшаар хүдэлмэрилнэб, тиимэһээ мэдэнэб: һүүлшын үдэрнүүдтэл эгээл олон захил хэгдэдэг.

Энэ институдта ведомственнэ захилаар нэгэ хэһэг «Буряад үнэн» ерэдэг юм. Буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг журналистнуудые бэлдэхэ зорилготой таһаг мүнөө жэлдэ эндэ нээгдэнхэй. Тиимэһээ студентнэр олоороо түрэл газетэеэ захижа уншаха, мэдээжэ буряад журналистнуудай дүй дүршэлые дагаха, хэлэ бэшэлгээ, эрдэм мэдэсэеэ хүгжөөхэ зэргэтэй, буряадай хэлэ бэшэгэй факультедэй деканай хүмүүжүүлхы үүргэтэй орлогшо Н. Б. Дугаровай залуу оюутанай дунда энэ талаар ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулдаг һаань, һайн һэн гэхэ мэтээр институдта ошожо хэлэгдээ, захигдаа бэлэй.

Н. Н. Коровина, Улаан-Үдын авиапредприятиин парткабинедые даагша, ниитэ хэблэл тараагша: Бидэндэ мянгаад зон ажаллана. Тиимэһээ албан бүхэндэ минии туһамаршад, хамтадаа хорин хүн бии. Эдэнэр сентябриин 1-һээ хүн зонһоо хэблэлдэ захил эдэбхитэйгээр абана. Жэшээнь, 1.700 түхэригэй захил зонһоо абаһан туһамаршамни үсэглэдэр ерэжэ, мүнгэ, квитанцинуудые тушаагаа. Иимэ һайнаар хүдэлмэрилдэг зондо урмашуулгань мүнөө жэлдэ угаа ахир. Эдэбхитэй ниитэ хэблэл тараагшадта хоморой шухаг номуудые эриһэмнай, миин лэ 4 хүндэ үгэхэ арга бии гэжэ хэлэгдээ. Хорёод зондо энээниие яажа хүртүүлхэб? Хэн хэншьегүй бултадаа һайнаар ажаллача. «Союзпечать» предприятида энэ ушараар гомдол бариһанаа газетээр дамжуулан хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Мүнөө дээрээ «Буряад үнэндэ» хэды хүн захил хээб гээд хүсэд хэлэжэ шадахагүйб. Юундэб гэхэдэ, албангуудаар байгша туһамаршадни мэдээнүүдые бултадаа тушаагаагүй. Объектнүүдые харууһалдаг ведомственнэ бэшэ албангай хүдэлмэришэн Д. Ж. Доржиев жэл бүри буряад газетэ захидаг гээд лэ мэдэнэб. Мүнөөшье жэлдэ тэрэ захяа.

Т. И. Бондаренко, шэлэй заводой архивые даагша, ниитэ хэблэл тараагша: Би зуугаад хүнһөө бүридэдэг заводоуправлениһээ хэблэлдэ захил абанаб. Хүдэлмэришэд өөһэдын тусхай хэблэл тараагшадтай. Заводоймнай управлениһээ гансал залуу бухгалтер Саян 1990 ондо «Буряад үнэн» захяа бэлэй, харин мүнөө жэлдэ үшөө захяагүй байна. Ведомственнэ захилаар заводтомнай нэгэ хэһэг «Буряад үнэн» ерэдэг, гэбэшье заводоймнай директор С. Угрюмов ямар газетэ, журнал захиһан тухай мэдээнүүдые мүнөө жэлдэ өөрөө шалгажа, «Буряад үнэниие» списогһээ зураһан байна.

Арбан табан түхэриг энэ мантан томо заводто олдохогүй юм ха гэжэ бодоходо сэдьхэлдэ аятайшье бэшэ һэн...

И. ГОМБОИН,
манай корр.

ПРЕЗИДЕНТНҮҮДЭЙ СОВЕТ

Байгаалиин, техническэ, ниитын эрдэмэй һалбаринуудта ехэ шэнжэлгэнүүдые саашадань хэхэ, ороной академическэ бүхы системын хүдэлмэриие залан хүтэлбэрилгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ зорилготойгоор СССР-эй, мүн республиканнуудай Эрдэмэй академинүүдэй президентнүүд академинүүдэй президентнүүдэй совет бии болгохо гэжэ шиидхэбэ. Тэрэ совет эрдэмэй асуудалнуудай талаар эгээн дээдын консультативна орган болохо юм. Эрдэмэй академинүүдэй Президентнүүдэй совет байгуулха тухай хэлсээндэ гар табигдаба.

Демократическа ёһо гуримуудай үндэһэн дээрэ тус совет хүдэлхэ гээд академинүүдэй президентнүүд үгэеэ ойлголсобо. Республиканска Эрдэмэй академинүүдэй президиумүүдэй зохихо шиидхэбэринүүдые баталан абаһанай удаа соведэй дурадхалнууд соведэй бүхы гэшүүдтэ хуулитаар хабаатай гэжэ тогтоогдобо.

Эрдэмэй академинүүдэй Президентнүүдэй соведэй гэшүүд дэлгүүрэй экономикодо оролгын эрхэ байдалда орон дотороо эрдэм хүгжөөхэ талаар олон шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэжэ, соведэй удаадахи заседани дээрэ зүбшэн хэлсэхын тула хэрэгтэй документнүүдые бэлэдхэхэ даалгабари гэшүүдтэ үгэбэ.

ТАСС-ай корр.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ОЙЛГУУЛАМЖЫН ХҮДЭЛМЭРИ—САГАЙ ЭРИЛТЭЭР

Мүнөө үедэ совет ороноймнай ниитын ажабайдалда хурса шанга политическэ тэмсэл дэлгэржэ байнхай. Харин бидэнэр, Захааминай районой коммунистнууд, Марксын, Энгельсэй, Ленинэй холын хараатай һургаалнуудые мүнөө үеын эрилтын үндэһөөр шэнжэлжэ, зохёохы ёһоор хүгжөөхэ, Коммунис партиие социалис шэглэлтэй, ерээдүйн холын хараатай парти болгон шэнэдхэн хубилгаха тухай XXVIII съездын тобшололнуудые бүримүһэн дэмжэнэбди. Һүүлэй сагта Коммунис партимнай зонхилхы-захиргаанай онол аргануудһаа арсажа, урдандаа дүүргэжэ байһан залан заабарилгын үүргэһээ сүлөөлэгдэжэ байна.

Мүнөө үе сагнай, ажабайдалнай коммунист бүхэнэй урда үзэл сурталай хүдэлмэрилэгшэ, тэмсэлшэ байха эрилтэ табина. Партийна комитет болон организаци бүхэн үзэл сурталай хүдэлмэриие ажалайнгаа гол шэглэл болгохо, шэнэ түхэлыень арга дүршэлыень үндэһөөрнь хубилган шэнэдхэхэ зэргэтэй.

Би өөрөө бүри дайнай үедэ КПСС-эй зэргэдэ ороһон хадаа 47 жэлэй туршада үнэн сэхэ гэшүүниинь ябана гэшэб. Олон жэлэй туршада һургуулинуудай багшаар, директорээр хүдэлһэн хүм. Хэзээнэйнэйшье сагта партиин даалгаһан уялгануудые оролдосотойгоор дүүргэжэ ябадаг һэмби. Илангаяа үзэл сурталай хүдэлмэридэ намайе ходо хабаадуулдаг һэн. Зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэриие һайнаар ябуулхын тула ехэ һургаал абажа, бэлэдхэл хэдэг байгаабди. Харин һүүлэй үедэ үзэл сурталай хүдэлмэрилэгшэдэй ажаллажа ябахань харагдахаяашье болишоо тооной гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Минии бүлэдэ КПСС-эй 6 гэшүүд бии юм. Гурбамнай эхин парторганизацинуудай секретарьнараар һунгагданхай. Бидэнэр бултадаа марксистско-ленинскэ үзэл сурталые үнэн сэхээр хамгаалнабди, КПСС-эй XXVIII съездын документнүүдые бүримүһэн дэмжэнэбди. Шэнэ түхэлэй Коммунис партиин бодолнуудай, хэрэгүүдэй түлөө манай коммунистнуудай бүлэ бүримүһэн дуугаа үгэнэ. Үнинэй багша Анна Гармаевна нүхэрни. Захааминай районой Михайловкын туһалбариин-санаторно һургуулида, Владимир хүбүүмни Улаан-Үдын Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтда, Дарима басагамни Улаан-Үдын мелькомбинатда гол ажалайнгаа хажуугаар эхин парторганизацинуудай секретарьнараар хүдэлдэг. Имагтал шэнэ эрилтын ёһоор ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулжа, Коммунис партиин үүргые дээшэнь үргэжэ ябахыень тэдэндээ захижа, һургаалнуудые үгэжэ байдагби. Партияа хүшэр байдалһаа гаргахын тула эхин парторганизацинуудай үүргые шэнэ Уставай эрилтээр түргэн дээшэлүүлхэ хэрэгтэй гэжэ хэлэхэ байнаб.

КПСС-эй райком болон эхин парторганизацинууд партийно-политическэ хүдэлмэреэ нэгэ түсэбөөр, нэгэ шэглэлээр ябуулха ёһотой. Партийна организацинуудай эрхые бэхижүүлжэ, наринаар сахин хамгаалха зэргэтэйбди. Нютагай Соведүүдэй засагаа гартаа абахадань, партийна организацинууд нүлөөлхэ, туһалха ёһотой гэжэ һананаб. Юуб гэхэдэ, хүдөө тосхонуудта хубилган шэнэдхэлгын шэнжэ шарай үшөөл харагданагүй бшуу. Оронойнгоо ажабайдалай орёо хүндэ байдалда ороод байхадань, коммунистнууд сошордохо, нишэ тиишээ һүндэлдэхэ ёһогүй.

Партийно-эмхидхэлэй, үзэл сурталай бүхы хүдэлмэриие хубилган шэнэдхэхэдээ, КПСС-эй райкомой аппарадһаа захалха шухала. Дээрэһээ заабари хүлеэлтэгүй, өөһэдөөл зоригтойгоор хүдэлжэ, партийна эхин организацинуудайнгаа, бусад ниитын эмхинүүдэй ажалые үлэмжэ эдэбхижүүлхэ ёһотой байна. Хүлеэхэ саг дүүрээ, бүхы шэглэлээр шанга добтолгоёо хэхэ саг тулаа. Бидэнэр партиин ветерануудшье, районно организациингаа КПСС-эй XXVIII съездын дэбжүүлһэн орёо хүндэ зорилгонуудые бэелүүлхэ хэрэгтэнь бүхы хүсөөрөө туһалха ёһотойбди, партиингаа зэргэдэ үнэн сэхээр жагсаһан зандаа гэшэбди. Партиин, дайнай болон ажалай ветерануудые хүндэлхэ, тэдэнтэй зүбшэн хэлсэжэ байха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, яһала юумэ үзэһэн, дүй дүршэл ехэтэй хүнүүд ха юм.

Ц.-Д. ДУГАРОВ,
партиин, дайнай, ажалай ветеран.

Үдэр бүхэнөө—үндэр ургасада

НЭГЭНИИНЬ ГУРБАНАЙ ТҮЛӨӨ

Үнгэрэгшэ жэлэй намар һэн. Байгалай туршалга-үйлэдбэриин ажахыда таряа хуряалгын асуудалаар республиканска семинар-зүблөөн үнгэргэгдэжэ байгаа. Тэндэ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд олоороо суглараһан, тус ажахын таряашадай дүй дүршэлтэй, түрүү онол аргануудтай танилсахаа ерэһэн юм.

Үргэн таряалангай захада хүнүүд нэгэ юрэ бусын агрегадые тойрошонхой, ехэл һонирхон хаража байба. Энэнь ямар агрегат байгааб гэхэдэ, К-701 түхэлэй хүсэтэ тракторта газар элдүүрилхэ культиватор, аммиагтай уһа хүрьһэндэ оруулха түхеэрэлгэ, борной, мүн үрэһэ тариха, нэгэ мүһэн минеральна үтэгжүүлгэ оруулха сеялкэ, хүрьһэ нягтаруулха каток гэхэ мэтэ техникэ хуу хойно хойноһоо холбогдон шагтагалагданхай харагдана.

— Иимэ агрегат нэгэ ябахадаа дүрбэ-табан агрегадай бүтээхэ ажалые хэдэг юм. Нэгэдэхеэр, энээнэй ашаар хүндэ трактор, машинануудые поли дээгүүр оло дахин ябуулха, газарай хүрьһэ үлүүсэ ехээр гэшхүүлхэ, хатуу болгохо ушар үсадхагдана. Эсэстээ таряалангай ургаса дээшэлнэ гээшэ. Хоёрдохёор, ажалай хүсэн, тоһо, түлишэ нилээд алмагдана,— гэжэ дундуур бэетэй, шумууһан түргэн хүдэлсэтэй залуушаг хүн энэ агрегат тухай суглараашадта хөөрэнэ, харуулна.

Эгээл эндэ Геннадий Матвеевич Гвозденскийтэй түрүүшынхеэ танилсаа бэлэйб. Энэ хүн болон тэрэнэй хүтэлбэрилдэг коллектив тухай тэрэ үедэ һайшаалтай һураг суу үнинэй дуулдадаг байгаа. Ушарынь юуб гэхэдэ, гурбан жэлэй саана эндэхи Еланиин отделенидэ агрономоор хүдэлжэ тэрэ байхадаа ажахынгаа директор Н. И. Шолентой, мүн механизаторнуудтаяа хөөрэлдөөд, тракторно-таряан ажалай томо бригадын орондо оройдоол найман хүнһөө бүридэһэн эршэмтэ ажалай звено (КИТ) эмхидхээ юм. Тиигэжэ иимэ үсөөхэн хүн 1000 гаран гектар таряалан бэе дээрээ даажа абаад, тэндэхи бүхы хүдэлмэриие имагтал өөһэдынгөө хүсөөр бүтээдэг болоод байхадаа, хайшан гээ һаа хабарай тарилга, ургаса хуряалгые хаһа саг соонь, түргэнөөр үнгэргэхэбибди гэжэ түрүүн яһала бодожо үзөө, ажалаа яажа эмхидхэхэ тухай һайса хөөрэлдөө һааб даа.

Тиигээдшье таряан ажалда хүдэлхэ гээшэмнай гансашье хабарай тарилга, ургаса хуряалга бэшэ, мүн оороһо таряанай, тэжээлэй ургамалнуудай һайн ургаса абахын тула жэлэй дүрбэн сагта газар дээрээ хүдэлхэ хэрэгтэй бшуу.

— Эдэ бүгэдые алишье талаһаань хаража үзөөд, урданһаа хойшо таряалан дээрэ хэгдэдэг хүдэлмэриин технологиие хубилгаха, ашаг үрэтэй, бүтээсэ ехэтэй техникэ хэрэглэдэг болохо гэжэ шиидээбди. Һайса ухаалдижа, ороной түрүү механизаторнуудай дүй дүршэлтэй, эрдэмтэд, мэргэжэлтэдэй заабари, дурадхалнуудтай танилсажа, иимэ холбомол агрегат түхеэрээ зомди,— гэжэ Г. М. Гвозденский хөөрөө бэлэй.

Гадна энэ звеногойхид табан комбайнаар бүхы ургасаяа хүдэлмэриин 18—20 үдэр соо гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абадаг, ушарынь юуб гэхэдэ, таряанайнгаа нэгэ доро жэгдэ эдеэгээ хүсэшэхэгүйнь тула болзорыснь тааруулжа, полинуудай ургасые һубарюулан хуряажа абахаар таридаг болоо. Тэрэгүй һаань, таряаниинь гээлтэдэ орохо ха юм.

Энэ жэлдээшье 330 гектар шэниисэеэ, 250 гектар обёосоо, 180 гектар ешмээнээ баһал тиигэжэ таряа һэн. Бүри сентябриин эхеэр тэдэнэр түрүүн эдеэшэжэ эхилһэн шэниисэеэ амяарлан хадажа захалаа. Мүнөө тэрэнээ суглуулан сохижо байнхай. Шэниисынь полинууд дээрэһээ гектарай 25 үлүүтэй центнер орооһон сохигдоно. Удаань обёос, ешмээнэйнгээ ургасые хадажа, хуряажа эхилхэ юм.

— Энэ звеногой гэшүүд хэниинь хэншье гэшэгүй, бэе бэеһээ дутаха, гээгдэхэгүй ажалша бэрхэ, мэргэжэл шадабари ехэтэй механизаторнууд гээшэ. Тэрэгүйгөөр иимэ бүтээсэ ехэтэй, эршэмтэй ажалай коллективтэ хүдэлхэнь бэрхэтэй аабдаа. Геннадий Матвеевич өөрынгөө ажалые арбан хургандаал адли мэдэхэ, шадаха мэргэжэлтэ байхаһаа гадна, ёһотойл таряашан угай шэнжэ шанар бэедээ шэнгээһэн, техникэдэ бэрхэ, ухаансар һүбэлгэн хүн юм. Юрэдөөл тэрэ өөрынгөө һуури олонхой даа. Тиимэ бэшэ һаань, бидэ юундэ агроном хүниие звеное даагшаар байлгаха һэмбибди,— гэжэ Байгалай ОПХ-гай ахамад агроном И. А. Аленичев хэлээ бэлэй.

Геннадий Матвеевич гансашье звеногой ажалые хүтэлбэрилөөд, иигээд тиигээд хүдэлэгты гэжэ заабарилаад байдаг бэшэ. Механизаторнуудтаяа адли трактораар газар элдүүрилдэг, комбайнаар таряа хададаг, хуряадаг, автомашинаар ооройһоошье зөөдэг. Илангаяа онсо юумэнь гэхэдэ, хаана, ямар хүрьһэтэй газарта хэды шэнээн ямар үтэгжүүлгэ оруулхада ехэ ургаса абтанаб, ургамалнуудые һэлгүүлжэ тарихада ургасань хэр дээшэлнэб гэжэ туршалга, шэнжэлгэ ходо хэжэ байдаг. 30 гектарта олон жэлэй ногоо тариһан газар абаад, өөрөө ходо хинан хаража, ногооной үрэһэ ургуулна. Нёдондо тэндэһээ абаһан үрэһэнэйнь центнер бүхэн 350—400 түхэригтэ болоо.

— Звеногойхид бүхы ажалаа өөһэдынгөө зохёоһон түсэбэй ёһоор ябуулдаг. Бидэ тэрээндэ ехэ хамааралсадаггүйбди. Таряагаа хэзээ хадаха, хуряахаяа, газараа хайшан гээд хахалхаяа, хэды шэнээн үтэгжүүлгэ оруулхаяа өөһэдөө мэдэдэг. Энэнь тэдэниие харюусалга ехэтэй, гуримтай, журамтай болгодог гэжэ һанагшаб. Алдуу хээ, һали-боли хүдэлөө һаа, өөһэдөөл хохидохобди гэжэ мэдэнэ ха юм,— гэжэ ажахын ахамад агроном хэлэнэ.

Эндэ диилэнхидээ үндэр мэргэжэл шадабаритай хүнүүд хүдэлнэ гэжэ дээрэ хэлэгдээ һэн. Валерий, Сергей Залуцкинууд, Иван Кумакшин, Владимир Селиванов, Олег Козлов, Александр Пнёв, Михаил Залуцкий, Николай Кулагин гэгшэд дүрбэн тэгшэ механизаторнууд юм.

Эдэнэртэ газар элдүүрилхэ, үтэгжүүлгэ оруулха, үрэһэ тариха гү, али таряа амяарлан хадаха, хуряаха, юрэдөө таряалан дээрэхи ямаршье хүдэлмэри хэхэнь илгаагүй адли. Мүнөө тэдэнэй зариманай таряагаа баалнууд болгон унагаажа ябахадань, нүгөөдүүлынь хүсэд эдеэшэһэн ургаса сэхэ хуряана, мүн баалнуудые суглуулан сохино. Мүн баһа зарим нүхэдынь ургасынь хуряагдаһан таряалангай һолоомо суглуулжа һурилнэ, намарай паар хахална.

— Танай звено жэл бүхэндэ үндэр баян ургаса абадаг гэжэ дууладагбди. Байгша ондо тэрэтнай ямар бэ?— гэжэ асуухада, Г. М. Гвозденский иигэжэ хэлэнэ:

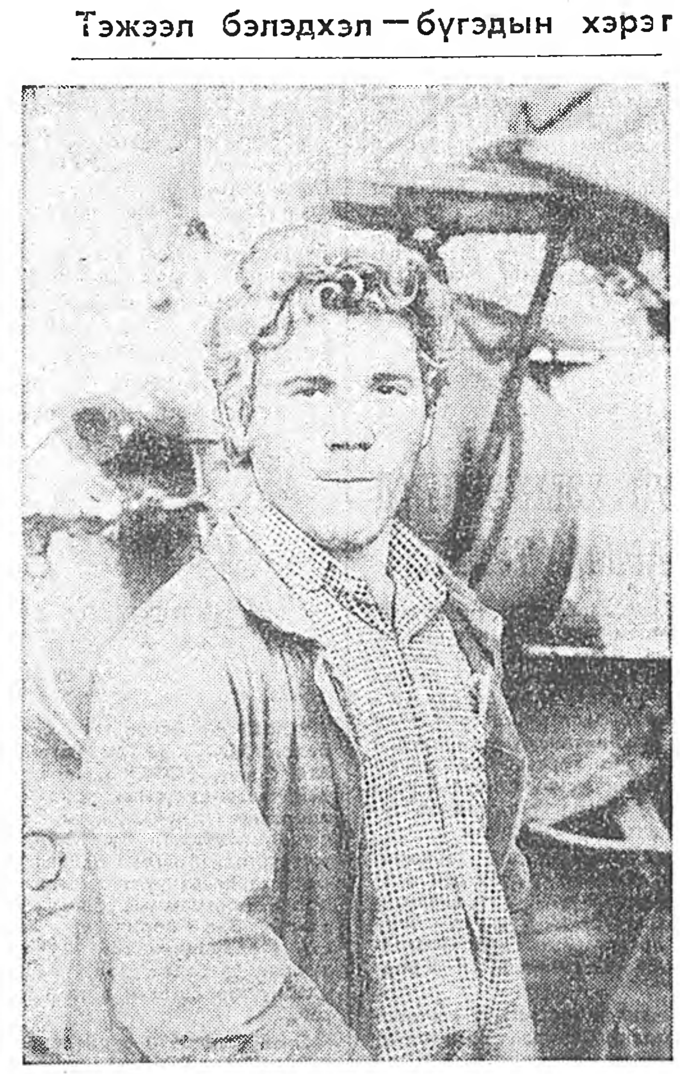
— Нёдондо гектар бүриһөө 31—32 центнер таряа хуряагааһаа, энэ жэлдэ ургасамнай гектарай дунда зэргээр 25 процентһээ доошо орохогүй бэзээ гэжэ һананабди. Гайтайхан уларилтай жэл байба гүб даа. Хабартаа, зунай эхеэр гандаад, зунай тэнгһээ хойшо шииг нойтон хэмһээ үлүү гаратараа ороод, ургасада мууса нүлөөлөө. Шабар шабха, нойтон, хадаха, хуряахада хүшэрхэн лэ байна. Хэды тиигэбэшье һаань таряагаа хаһа сагтань гээлтэ хоролтогүйгөөр абажа, түсэбтэ даабарияа үлүүлэн дүүргэхэл зорилготойбди. Энээнэйнгээ хажуугаар ажахынгаа адууһа малай эдихэ үбһэ тэжээл хүсэд хүрэхөөр бэлэдхэхэ хэрэгтэнь туһалалсаха гэжэ оролдонобди. Намар эртүүр 250 гектар силосэй ургамалнуудые хуряалсажа, шэмэтэ тэжээл бэлэдхэлсээ һэмди. Мүн звеногойнгоо гэшүүдэй үмсынгөө малда үбэлдөө эдюулхэ үбһэгүй үлэхэгүйнь тула һанаа табяагүйдэ аргагүй.

Иигэжэ хэлэхэдэнь энэмнай ёһотойл таряашан, газарай эзэн байна гэжэ мэдэхээр һэн.

Саашань. Үсөөн хүнһөө бүридэһэн коллектив эмхи гуримтайгаар, бүхы юумэеэ бодомжотойгоор, ормо оншыень оложо бүтээхэдээ, ажалдаа шэнэ, түрүү онол аргануудые хэрэглэжэ хүдэлхэдөө али тухай ехэ ашагтайгаар ажаллаха байһаниинь нэгэ иимэ жэшээ гэршэлэн харуулна. Үнгэрһэн жэлдэ звеногой гэшүүн бүхэн 50 шахуу мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилөө. Байгша ондо тэрэнь баһал бага бэшэ байхаар хүлеэгдэнэ. Харин ажахыдань бүхыдөө үйлэдбэрилэгдэһэн продукциие хүдэлһэн хүн бүхэндэ хубаахада, арай гэжэ 10 мянган шахуу түхэриг болоно. Иигээд ерэхэдээ энэ звенодо хүн бүхэниинь гурба-дүрбэн хүнэй хэхэ ажалые бүтээнэ бшуу.

М. НАМЖИЛОВ.
Кабанскын район.

Тэжээл бэлэдхэл—бүгэдын хэрэг

ЗОРИҺОНОО БЭЕЛҮҮЛХЭНЬ

Ивалгын районой «Сэлэнгэ» совхозой тэжээл бэлэдхэгшэд эдэ үдэрнүүдтэ бүхы хүсэ шадалаа, арга боломжонуудаа элсүүлэн хүдэлмэрилжэ байна. Иигэһээр хүйтэнэй хаһа хүрэжэ ерэхэнь, теэд ниитын малда гүйсэд хүрэхэ тэжээл үшөөл бэлдэгдээгүй байһаар.

Тус совхозой витаминтай ногооной гурил бэлэдхэдэг хүдэлмэришэдые нэрлэбэл, Л. И. Рюмкин, Н. А. Еранский гэгшэд болоно. Тэдэнэр унаһан малгайгаа абаха сүлөөгүй гэхээр, эртэ үглөөнһөө үдэшэ харанхы болотор ажаллана. Эдэ хоёр операторнууд 3000 тонно витаминтай ногооной гурил бэлэдхэхэ түсэбтэй юм. Һаяын үдэрнүүдтэ түсэбөө дүүргэхэнь.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: оператор Л. И. Рюмкин.

В. ГАРМАЕВАЙ фототекст.

ШЭМЭТЭЙ ТЭЖЭЭЛ ГАРГАГДАҺААР

Новоселенгинск тосхоной урдахи таряанай тоогой дэргэдэ ногооной витаминтай гурил гаргадаг агрегат тодхогдонхой хүдэлгэгдэнэ. Эндэхи коллективые Валерий Бадмажапович Цыренов хүтэлбэрилнэ.

Бригадын гэшүүн, АВМ-эй оператор Валерий Нимаевич Соёровтой уулзахадамнай:

— Бригадамнай тэжээл бэлэдхэлгын эхинһээ хойшо 150 тонно ногооной гурил гаргаха түсэбөө 80 тоннодо хүргөөбди. Энэ агрегадта табадахи жэлээ хүдэлнэб. Тиимэһээ узел бүхэниинь задалһан, заһабарилһан аабзаб. Һаяшаг ерэһэн Доржо Гармаев Бальжан Содбоев хоёрые энэ агрегадта хүдэлгэжэ һурганаб. Машинамнай мүнөө дээрээ эбдэрнэгүй, бүтээсэтэйгээр ябуулагдана, хаһа сагтань техническэ харууһа хэнэбди. Һайнаар бэлдэнхэй байхада, ажалшье урагшатай. Ногоо сабшажа асарагшадтаяа жэгдэ һайн хүдэлнэбди. Бидэ бригадна подрядаар ажалаа эмхидхэнэбди,— гэжэ тэрэ хэлээ һэн.

Сагай уларилай хэды хүндэшье һаань, бригада түсэбөө дүүргэхэ арга боломжотой. Хэршэгдэһэн ногоо эдэнэр аяар 8—10 километрһээ асарна. Харгы дээрэ урденайхида адли унаһан үбһэн үгы. Жолоошон Владимир Иванович Гудков, тракторист Доржо Дондокович Гармаев, Иван Дарибазарович Доржиев гэгшэд һайнаар хүдэлмэрилнэ.

Р. БАЛДАНОВ.
Сэлэнгын район.

ХАНДАЛЫНХИДАЙ АМЖАЛТА

Зун намарай сагта адууһа малай, гахайн ашаг шэмые дээшэлүүлхэ талаар Хандалын совхоздо горитой хүдэлмэри хэгдээ юм. Тусхайлбал, һаалиин фермэнүүдэй һүрэг үнеэдэй һү шэмые дээшэлүүлхын тула малаа һайн ногоотой бэлшээридэ адуулдаг байгаа. Сэлэнгэ мүрэнэй үерлэжэ, доро хонхор газарай ногоо элбэгтэй бэлшээриин уһанда абтахада, эндэхид малаа бэлшээхэ уужам бэлшээригүй болошонхой зүдэржэ байгаа һэн. Энээнһээ боложо һүүлэй үдэрнүүдтэ үнеэдэй һү шэмэ доошолжо захалаа. Гэбэшье намарай эдэ үдэрнүүдтэ һү һаалиин Фофоновой, Быковэй, нэгэдэхи ба хоёрдохи Хандалын фермэнүүдэй коллективууд һара бүхэндэ үнеэн бүриһөө 250—300 килограммһаа бага бэшэ һү абажа, гээгдэлһээ гараха арга боломжоёо хүсэд хэрэглэхые оролдоно.

Мяха ехээр үйлэдбэрилжэ гүрэндэ тушааха талаар эндэ илангаяа гахайшад урагшатай. Жэшээлбэл, Шергино һууриндахи һайн үүлтэрэй гахайн фермын коллектив үдэрһөө үдэртэ байдалаа һайжаруулжа байна.

Эндэхи гахайшад шахагдажа, шэгнүүрээ хүсэһэн гахайнуудаа гүрэндэ тушаажа эхилэнхэй. Фермын хоёрдохи бригадынхид үнгэрэгшэ һарада мяха тушааха түсэбөө 136 процентээр дүүргэһэн юм. Эндэ гахай бүхэниинь шэгнүүрээ 527 граммаар нэмээһэн байгаа юм. Совхозой суута гахайшад Любовь Михайловна Мордовская, Валентина Марковна Ворошина, Татьяна Михайловна Мордовская, Ирина Ивановна Кудряшова гэгшэд мүрысөөндэ эрхимлэнэ.

Кабанскын район. **Т. НАГАЕВА.**

Московско областиин Ивановка тосхондо Валерий Сергеевич Вавиловые бултандаа танидаг юм. Юуб гэхэдэ, энэ нүхэрнай «Фаустово» совхозой директорэй орлогшоор хүдэлһэн байна. 1988 оной апрель һарада Валерий Сергеевич арендэдэ орожо, ажахыһаа туглалаха 10 гунжа, 11 гектар нуга сабшалан, 3 гектар таряалангай газар даажа абаа юм.

Үмсынгөө аргаар хүдэлхые энэ нүхэрнай үнинһөө бодомжолдог байһан, зүгөөр энэ талаар ямаршье хуули абтаагүй дээрэһээл бултандал адляар хүдэлдэг байһан.

Энэ хэрэгтэнь тэрэнэй һамган Маргарита Викторовна, ехэ хүбүүниинь Валерий хам оролсон хүдэлхэһөө гадна, бүлын багашуул — Ангелина, Олеся, Дениска өөһэдынгөө хубитые оруулалсана.

Туглалаха гунжадые Валерий Сергеевичтэ хэншье шэлээгүй юм. Зүгөөр арендатор совхозой үнеэдһээ һураггүй ехэ һү һааажа абана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: арендатор ВАВИЛОВТАНАЙ бүлэ.

ТАСС-ай фотохронико.

Совет Социалис Республиканууд… Союзай Президентын УКАЗ

БАЙГАЛ-АМАРАЙ ТҮМЭР ЗАМАЙ БАРИЛГАДА БА ТЭРЭНИИЕ БҮХЫДЭНЬ САГ ҮРГЭЛЖЫН АШАГЛАЛГАДА ҮГЭЛГЭДЭ СССР-ЭЙ ТРАНСПОРТНА БАРИЛГЫН МИНИСТЕРСТВЫН ПРЕДПРИЯТИНУУДАЙ, НЭГЭДЭЛНҮҮДЭЙ БА ЭМХИНҮҮДЭЙ ОНСО ШАЛГАРҺАН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЫЕ СССР-эй ОРДЕН БА МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь сентябриин 22, 23, 25-най номернуудта).

«АЖАЛАЙ ШЭН ГАБЬЯАГАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Абрамов Юрий Николаевичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 21-дэхи отрядай электро-гагнуурша н.

Алькова Нина Петровнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 597-дохи поездын штукатурщигуудай бригадир.

Анисимов Николай Васильевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 670-дахи поездын электромонтер.

Апанасюк Леонид Федоровичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин автотранспортна нэгэдхэмэл предприятиин слесарь.

Аргун Геннадий Ивановичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 19-дэхи отрядай участогай маркшейдер.

Ахметшин Азхар Гиниятовичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 21-дэхи отрядай проходчик.

Багиров Салех Гусейнгулу оглые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын автобазын жолоошон.

Бадмаева Валентина Рыгденовнае — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 18-дахи отрядай бетон бэлэдхэдэг түхеэрэлгын оператор.

Баланчук Василий Николаевичые — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 97-дохи отрядай ахамад механик.

Баранов Николай Андреевичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 22-дохи отрядай проходчик.

Батищев Владимир Ильичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын локомотиво-вагонно депогой тепловозой машинист.

Белоус Владимир Ефимовичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 581-дэхи поездын слесарь.

Бережняк Михаил Афанасьевичые — «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 161-дэхи колоннын экскаваторай машинист.

Бобровский Николай Сергеевичые — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 52-дохи отрядай комплексно бригадын бригадир.

Бойко Александр Ивановичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 699-дэхи поездын ажал эмхидхэгшэ.

Бондаренко Виктор Павловичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 11-дэхи отрядай проходчик.

Будовский Николай Алексеевичые — «Бамтранстехмонтаж» трестын барилга-хабсаралгын уһаар хангадаг 89-дэхи поездын электрогагнуурша н.

Вагин Владимир Ильичые — «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 136-дахи колоннын жолоошон.

Ванеев Николай Петровичые — «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 142-дохи колоннын ахалагша ажал эмхидхэгшэ.

Варфоломеев Алексей Спиридоновичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 708-дахи поездын ахалагша ажал эмхидхэгшэ.

Видякин Николай Анатольевичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин гэр байрын-коммунальна конторын жолоошон.

Волик Павел Федоровичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 11-дэхи отрядай проходчик.

Воронин Юрий Ивановичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын автобазын жолоошон.

Гадиев Фарит Кабировичые — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 53-дахи отрядай ахамад инженер.

Гапицкая Лидия Стефановнае — «Бамстройиндустрия» нэгэдэлэй түмэр-бетон хэрэгсэлнүүдэй Таловска заводой штукатурнуудай бригадир.

Гарипов Валит Габделахатовичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 21-дэхи отрядай проходчик.

Глебов Владимир Андреевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 694-дэхи поездын модошо дархан.

Головинский Николай Николаевичые — «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 136-дахи колоннын экскаваторай машинист.

Гребенюк Константин Михайловичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 575-дахи поездын плиткэ нягашa.

Гуляев Владимир Павловичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 708-дахи поездын модошо дархан.

Давлетбаев Магадей Авхэдеевичые — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 34-дэхи отрядай ахамад инженер.

Девятов Федор Винедиктовичые — горно хиналтын ба горно-абаралгын сэрэгжүүлмэл частиин горно-техническэ управлениин Нижнеангарскын инспекциин начальник.

Демков Павел Динисовичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 651-дэхи поездын кранай машинист.

Доценко Зинаида Ивановнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын УРС-ын барилга-хабсаралгын 572-дохи поездын ОРС-ын ахалагша наймаалагша.

Драпеза Александр Николаевичые — «Бамтранстехмонтаж» трестын барилга-хабсаралгын уһаар хангадаг 82-дохи поездын электрогагнуурша н.

Ефимкин Валерий Павловичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын гэр барилгын коммунальна таһагай слесарьнүүдэй бригадир.

Жарников Владимир Пантелеймоновичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 572-дохи поездын модошо дархан.

Замокас Вацловас Вацловое — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 651-дэхи поездын хабсаргагша.

Исаев Сергей Васильевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын оньһожоруулгын управлениин бульдозерой машинист.

Ищенко Сауле Ережповнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 575-дахи поездын мастер.

Каркавин Николай Григорьевичые — Е. Ф. Кожевниковэй нэрэмжэтэ хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй Улаан-Үдын заводой хүүргэнүүдэй хэрэгсэлнүүдэй шанарые хинаха талаар заводской инспекциин ахалагша инспектор.

Карманов Виктор Ивановичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 694-дэхи поездын мастер.

Касьянов Николай Васильевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын автобазын жолоошон.

Кирик Валерий Владимировичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 572-дохи поездын модошо дархан.

Климов Виктор Григорьевичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин автотранспортна нэгэдхэмэл предприятиин жолоошон.

Клыков Александр Анатольевичые — «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 163-дахи колоннын экскаваторай машинист.

Ковалева Елизавета Ивановнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын үйлэдбэриин предприятинуудай комбинадай кранай машинист.

Кокарев Вячеслав Алексеевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 694-дэхи поездын ахалагша ажал эмхидхэгшэ.

Колодяжная Тамара Васильевнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын УРС-ын худалдаа наймаанай түбэй директор.

Командин Виктор Кирилловичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын оньһожоруулгын управлениин кранай машинист.

Косенко Андрей Ильичые — «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 142-дохи колоннын жолоошон.

Краус Александр Робертовичые — «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 137-дохи колоннын жолоошон.

Крисанова Клавдия Петровнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын УРС-ын тоннельнэ 18-дахи отрядай ОРС-ын магазиниие даагша.

Крюков Владимир Александровичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 22-дохи отрядай механик.

Крюков Николай Дмитриевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 581-дэхи поездын электро-гагнуурша н.

Куксина Людмила Даниловнае — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 12-дохи отрядай мастер.

Куприянова Тамара Ефимовнае — Е. Ф. Кожевниковэй нэрэмжэтэ «Мостостройиндустрия» нэгэдэлэй хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй Улаан-Үдын заводой ацетилиновэ түхеэрэлгын генераторщик.

Лейних Рейнгольд Христиановичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 607-дохи поездын модошо дархан.

Либенко Анатолий Степановичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 19-дэхи отрядай горно мастер.

Лобанов Василий Алексеевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 608-дахи поездын бульдозерой машинист.

Лоскутова Тамара Константиновнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын гэр байрын-коммунальна таһагай инженер.

Лукьянцев Анатолий Алексеевичые — «Нижне… трансстрой» трестын … хабсаралгын поезд… эмхидхэгшэ.

Лысенкова Людми… сандровнае — «Лен… ротранс» институтай … нельпроект» филиалэ… мэргэжэлтэн.

Макарьевский Викт… вичые — «Нижнеанга… строй» трестын оньһо… гын управлениин бул… машинист.

Малыгин Сергей А… вичые — 157-дохи … ниин БАМ-ай прораб… тын жолоошон.

Мартынов Федор … чые — барилгын «Бам… строй» управлениин … нэ 11-дэхи отрядай … гагнуурша н.

Махонин Николай С… чые — «Нижнеангар… строй» трестын оньһож… гын управлениин токи…

Меликшаев Валерий … фовичые — «Нижне… трансстрой» трестын … хабсаралгын 581-дэхи … модошо дархан.

Михайлов Анатолий … евичые — «Нижнеанга… строй» трестын үйлэд… технологическа бүри… управлениин бригадир.

Мищук Степан Иг… «Нижнеангарсктрансстро… стын барилга-хабсарал… луушан.

Мужев Владимир А… вичые — 157-дохи упр… БАМ-ай прорабска … электрогазо-гагнуурша н.

Мунд Владимир Гео… чые — «Запбамстроймех… ция» трестын оньһож… дамал 163-дахи колонн… лоошон.

Муравьева Анна Сем… — «Бамстройиндустрия» … лэй түмэр бетон хэрэг… дэй Таловска заводой … дэй саадай хүмүүжүү… орлогшо.

Наймушин Юрий Ко… новичые — «Нижне… трансстрой» трестын ин…

Насыхов Рафаил Ну… вичые — барилгын «Бамто… строй» управлениин то… нэ 11-дэхи отрядай п… чик.

Нелюбин Михаил Аль… ровичые — КПСС-эй С… байкальскын горкомой … даагша.

Новожилова Лидия И… нае — барилгын «Бамто… строй» управлениин … даагша.

Обухов Геннадий Фед… чые — «Бамтранстехмо… трестын барилга-хабса… уһаар хангадаг 89-дэхи … дын хабсаргагша.

Олзоев Аркадий Ал… вичые — «Нижнеангарск… строй» трестын барилга… ралгын 670-дахи поезд… саргагша.

Орлов Михаил Семено… — «Нижнеангарсктранс… трестын автобазын жоло…

Петров Александр В… вичые — «Нижнеангарск… строй» трестын барилга… ралгын 670-дахи поезд… саргагша.

Полбенников Василий … новичые — барилгын «Ба… нельстрой» управлениин … нельнэ 12-дохи отрядай … ходчик.

Пономаренко Иван И… — хүүргэ барилгын 9-дэхи … стын хүүргэ барилгын 5… отрядай ахалагша ажал э… хэгшэ.

Порошкин Владимир А… сандровичые — барилгын … тоннельстрой» управ… оньһожоруулгын управ… участогай начальнигай о… шо.

Потапов Анатолий Се… вичые — барилгын «Ба… нельстрой» управлениин … һожоруулгын управ… участогай начальник.

Потарась Федор Федо… чые — «Нижнеангерск… строй» трестын барилга-… ралгын 597-дохи поездын … най машинист.

Почмурный Вячеслав В… мировичые — «Нижнеан… трансстрой» трестын бар… хабсаралгын 669-дэхи пое… модошо дархан.

Ракита Иван Леонидо… — барилгын «Бамтоннельст… управлениин тоннельнэ 1… хи отрядай машинист.

Рожков Александр Але… вичые — 157-дохи управл… БАМ-ай прорабска пун… ахалагша ажал эмхидхэгш…

Сагайдак Алексей Григ… вичые — барилгын «Бам… нельстрой» управлениин … нельнэ 18-дохи отрядай … сарь-электро-хабсаргагша.

Сафонов Сергей Никол… чые — «Запбамстроймеха… ция» трестын оньһожор… дамал 137-дохи колоннын … сарь.

Сафонова Анна Яковле… — «Бамстройиндустрия» … дэлэй түмэр-бетон хэрэгс… дэй Таловска заводой кр… машинист.

Серебренников Сергей А… сандровичые — «Запбамстр… механизация» трестын о… жоруулагдамал 161-дэхи … лонныи жолоошон.

Слепко Иван Петрович… барилгын «Бамтоннельстр… управлениин тоннельнэ 21-… отрядай ахамад инженерэ… логшо.

Слепнев Владимир Саве… вичые — «Нижнеангарсктр… строй» трестын үйлэдбэ… предприятинуудай комбин… слесарь.

(Үргэлжэлэлынь хожом … ха).

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сессиие угтуулан

АНХАНАЙНЬ НЭРЫЕ ҺЭРГЭЭХЭ

[illegible] июни 19-дэ Соведүүдэй байшанда [illegible] республикын Верховно Соведэй [illegible] асуудалнуудаар комис-[illegible]. Тус суглаанда хабаадагшад [illegible] 8-да зарлагдаха Верховно [illegible] хэлэлсэхэ асуудалнуудые [illegible]. Тиигэжэ хэдэн шухала асуудалнуу-[illegible] сессидэ дурадхаа. [illegible] Буряадай республикын бүрин [illegible] тухай декларации сессидэ [illegible]. Декла-[illegible] урда республикын хуушан нэрые һэргээхэ — Буряад-Монголой республика гэжэ нэрлэгдэхэ ёһотой гэжэ хэлэгдэнэ. Мүн тиихэдэ 1937 ондо хуули бусаар Буряад-Монголой [illegible] гурбан автономи болгожо һалгаһан, нэгэ арадые гурбан хэһэг болгожо таһалһан тухай асуудал Комиссиин заседани дээрэ зүбшэгдөөд, олонхиин дургаар энэ асуудалые Верховно Соведэй сессидэ хаража үзэхэ ёһотой гэһэн тобшолол хэгдэбэ.

Верховно Соведэй Комиссиин дурадхалаар энэ статья бэлдэгдээ.

«[БУР]ЯАД-МОНГОЛ» ГЭЖЭ НЭРЭ ТУХАЙ

[illegible] ТАЙЛБАРИ

[illegible] монгол обогуудые, ото-[illegible] тоолүүлжэ хамтаруу-[illegible] Монгол Уласые бай-[illegible] буряадууд энэ гү-[illegible] орондо ородог бай-[illegible] Хойто зүгтэ байр-[illegible] буряад-монголнууд гэжэ [illegible] байһан гээшэ. Чин-[illegible] зэмжалан, хаан шэ-[illegible] байһан тэрэнэй [illegible] гушакарай үедэ [illegible] буряад-монголнууд [illegible] албатан байһан [illegible] зургаадахи-арбан [illegible] зуун жэлнүүдтэ шуу-[illegible] байгаа. Тиигэ-[illegible] арад монгол хаа-[illegible] байһаар бай-[illegible] зарим бүлэг буряа-[illegible] үедэ бэеэ даагаад [illegible] оролдоһон бай-[illegible] эзэнхи буряадууд [illegible] бусад монгол [illegible] хамта ябаа. Арбан [illegible] зуунай тэн багаар [illegible] бии болоһон оро-[illegible] дуудые «монгол-[illegible] монгол изагууртай зон» [illegible] байдег. «Бошог-[illegible] бүһалгаанай, Сайн [illegible] үедэ мон-[illegible] хүлгэжэ, хүүе-[illegible] байһан газарһаа ии-[illegible] нүүжэ, нютагаа һэл-[illegible]. Байгал далайн [illegible] урагшаа, [illegible] гээшэ. Тиихэ-[illegible] урда зүгүүдһээ [illegible] монгол обогтон [illegible] буряадуудай газарта [illegible] юм. Тиигэжэ энэ [illegible] сонгоолнууд, сар-[illegible] атаганууд, ашагабаадууд, хатаганууд, хүбдүүдүүд, [illegible]

[illegible] дай ажаһуудаг орон нютагые имагтал ганса нэрээр нэрлэдэг бэшэ, харин элдэб нэрээр нэрлэнэ (Халха-Монгол; Сэрэд-Монгол, Үбэр-Монгол, Буряад-Монгол г. м.)

Монгол угсаатай бүхы арадууд хамтын нэгэ түүхэтэй, нэгэ соёлтой байһан Түб Азиин арадууд эртэ урдаһаа хамта хүгжэжэ, бэежэжэ ерэһэн байха юм. Нэгэ хүнэй зонхилжо байһан дошхон хатуу үе сагта манай Буряад орондо байһан дүшэ гаран дасан-хийдүүд һандаргагдаһан, дасанай эд зөөри, ном һудар үгы хэгдэһэн байна бшуу. Эдэ номууд ганса шажан шүтэлгын, бурханай номууд бэшэ, тэдэнэй дунда Зүүн зүгэй, Түб Азиин арадуудай олон зуун жэлнүүдтэ суглуулһан эрдэм ухаанай баялиг бии байһан юм. Арба наймадахи зуунда манай нютагта нэбтэрэн дэлгэрһэн бурганай шажан урда зүгһөө орожо ерээ. Тэрэ шажантай хамта хэлэ бэшэг, эрдэм ухаан, уран урлаг, эмнэлгын эди шэди манда хүрэжэ ерэһэн байна. Түб Азиин оронуудай, арадуудай, нэн түрүүн Монголой, Түбэдэй, Энэдхэгэй, Хитадай соёлой, уран зохёолой, уран урлагай, ёһо заншалай, гүн ухаанай баялигые буряадууд шүүрэжэ абаһан, тиигээд өөһэд дундаа хүгжөөжэ эхилһэн байна. Жэшээнь, хуушан монгол үзэг бэшэгые арад зон хуушан буряад-монгол бэшэг гэжэ нэрлэдэг. Энэ хэлэ бэшэгые 1931 он болотор хэрэглэдэг байгаабди. Энэ хэлэн дээрэ манай арад олохон тооной уран зохёолнуудые, уг изагуурай туурбжануудые бэшэһэн байдаг. Хуушан буряад хэлэеэ орхижо болохогүй, тэрэнээ орхибол, буряад-монголшуудай соёл гэгээрэл муудажа, гээгдэлдэ ороо гэжэ зарим эрдэмтэд тиихэдэ хэлэһэн байдаг. Хорёод онуудта республикын ударишагшад байһан хүнүүд энээниие һайн ойлгодог бэлэй. 1926 ондо соёлой ба үндэһэнэй асуудалаар зарлагдаһан хуралай тогтоол дотор иигэжэ хэлэгдэнэ: «Буряад-монгол арадай хэлэ бэшэгые һайжаруулха асуудал хаража үзэхэдөө, бүхы монгол угсаатанай хэлэ бэшэгһээ холодохо ёһогүйбди. Монгол угсаатанай, тэрэ тоодо, буряад-монголшуудай хэлэ бэшэг хамта дээрээ харгадаха, хүгжэхэ ёһотой». Иимэ мэдүүлгэ тон зүб байгаа. Харин 1931 ондо түрүүшын алдуу гаргагдаһан гээшэ. Юуб гэхэдэ, тэрэ жэл манай хэлэ бэшэг латин үзэгтэ оруулагдаа, тиигээд 1939 ондо хоёрдохи ехэ алдуу хэгдээ — ород үзэгөөр (кириллицээр) бэшэдэг болообди. Эдэ алдуунууд буряад арадай хөөрэлдөөнэй ба литературна хэлэнэй хүгжэлтэдэ, соёл заншалай хүгжэлтэдэ ехэхэн һаад ушаруулаа гээшэ. Хэдэн зуун жэлнүүдтэ арад зоной ухаа сэдьхэлээ гүйлгэн буйлуулһан, уран һайханаар бэшэһэн зохёолнууд мартагдажа эхилээ. Хуушан буряад-монгол хэлэ бэшэг мартагдаһан байха юм. Иигэжэ угаа ехэ гээлтэ хохидол болоһон түүхэтэй.

Тиимэ болохолоороо, манай арад монгол угсаатанһаа таһаршагүй зон болонобди, түүхын уг гарбалай, соёл болбосоролой талаар нэгэ изагууртан гээшэбди. Эртэ урдын сагһаа хаяа хадхажа, дүтын түрэл гарал болсжо, нэгэ гүрэн түрэдэ орожо ябаһан зон гээшэбди. Тэрэ холын үеһөө манай арад буряад-монгол гэжэ нэрэ эхитэй ябаһан ха юм.

2. ЭНЭ НЭРЭ ХЭЗЭЭ ХЭРЭГЛЭГДЭЭБ?

Совет засагай үедэ буряад-монгол гэжэ нэрэ үргэнөөр хэрэглэгдэдэг байгаа. Хэнэйшье мэдэһээр, 1920-21 онуудта Байгал далайе тойроһон буряадуудай нютаг нугада автономито область бии болоһон, 1923 ондо Бурят-Монголой Автономито Совет Социалис Республика байгуулагдаһан бэлэй. Областьшье, республикашье Бурят-Монгол гэжэ нэрэтэй байгаа. Энэ нэрэ түүхын номууд, засаг турын хэрэг дансануудта соошье үргэнөөр хэрэглэгдэдэг байгаа. 1920 оной сентябриин 13-да РКП(б)-гэй ЦК-гай Политбюро үндэһэтэнэй асуудалаар тогтоол батална абаһан юм. Энэ тогтоолой проектые В. И. Ленин бэшэһэн байдаг. Тогтоол соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «...2). Зүүн зүгэй үндэһэ ястанда (ялангаа хальмагуудта, буряад-монголшуудта) ородуудай муугаар хандаһан, хүсэ хэрэглэһэн ябадалнуудые шангаар мүрдөөд, гэмтэй хүнүүдые хэһээлтэдэ оруулха шухала... 4). Автономно эмхи зургаангүй байһан Зүүн зүгэй арадуудта, нэн түрүүн хальмагуудта, буряад-монголшуудта, ажаһуудалтайнь, ажабайдалтайнь таарулан, автономи олгохо. Үндэһэтэнэй хэрэгүүдые эрхилдэг наркомат энээниие бэелүүлхэ ёһотой» **[В. И. Ленин. ПСС, т. 41, хуудаһан 342.]**. СССР-эй Бүхэсоюзна Гүйсэдхэхэ Комитедэй баталһан дүрим дотор уншанабди: «Буряад-Монголой АССР РСФСР-эй бүридэлдэ ороно» (1923 оной сентябриин 12).

1958 он хүрэтэр манай республика Буряад-Монголой Республика гэжэ нэрэтэй байгаа. Нэгэшье хүн энээниие буруушаадаггүй байһан юм.

3. ХЭН ЭНЭ НЭРЫЕ ҮГЫ ХЭЭБ?

Тэрэ жэл Нэгэдэмэл Нацинуудай Организацида гэшүүн болгожо, Монголой Арадай Республикые абаха гэһэн асуудал хэлсэгдэжэ байгаа. Хөөрэлдөөнэй үедэ иимэ нэгэ асуудал гараа гэдэг. Имагтал МНР-гэ монголнууд бии бэшэ, харин СССР-тэ, Хитадта, бусадшье газарта тэдэнэр бии байна, тиимэһээ ямар монголнуудые тус Организациин гэшүүн болгожо абабал дээрэ юм. Кремльдэ манай республикын ноёд уригдаа хаш. Тэндэ болоһон яряанай удаа нютагаа бусажа ерээд, тэдэнэр нэрэеэ һэлгэхэ болообди гэжэ мэдүүлбэ. КПСС-эй Буряад-Монголой обком Буряад-Монголой эрдэм-шэнжэлгын соёлой институтда даабари үгэбэ ха. Энэ асуудалаар һанамжа дурадхалаа оруулагты, справка бэлдэгты гэһэн захиралта абтаба. Түрүүн хоёр эрдэмтэд һанамжаяа бэшэбэ. Нэгэниинь, монголшо эрдэмтэ, Монголой, Буряад-Монголой түүхэ шэнжэлэгшэ Г. Н. Румянцев, нүгөөдэнь түүхын эрдэмэй кандидат Б. Д. Цыбиков байгаа. Энэ эрдэмтэ хүн монгол буряад зон нэгэ уг гарбалтай, нэгэ адли хэлэтэй юм, тиигээд арбан долоодохи — арбан наймадахи зуун жэлнүүдтэ урдаһаа, Монгол оронһоо олохон монголшууд, атаганууд, ашагабаадууд, үзөөнүүд, сонгоолнууд, хонгоодорнууд гэхэ мэтэ отогууд манай нютагта орожо ерээд, буряад арадай бүридэлдэ ороһон байна гэжэ бэшэһэн байдаг. Тиимэһээ арадайнгаа нэрые һэлгэжэ болохогүй, бидэ буряад-монголшууд гээшэбди гэжэ Цыбиков тэмдэглэбэ. Харин Г. Н. Румянцев ондоо һаналтай байба. Хэршье буряадууд монгол угсаатанда ородог байбал, тэдэнэр буряад-монголшууд гэжэ нэрлэгдэхэ ёһогүй, манай республикын талмай дээрэ жэнхэни монголшууд үгы юм гэжэ тэрэ бэшэбэ. Институдай эрдэмтэдэй зүблөөн татагдабашье, тэндэ мүртэй хөөрэлдөөн болоогүй. Зүбшэгдэжэ байһан асуудалые һайнаар ойлгохо, мэдэхэ зонууд хомор байшоо. Тиигэбэшье институдай дирекци (директорээр Д. Д. Лубсанов ажаллажа байгаа) Румянцевай хэлээшые дэмжэһэн справка бэлдээд, партиин обкомой нэгэдэхи секретарь А. У. Хахаловай нэрэ дээрэ ябуулба. Мүнөө философиин эрдэмэй доктор Д. Д. Лубсанов алдуу хэһэнээ мэдэрнэ, Буряад-Монгол гэжэ нэрэеэ һэлгэжэ болохогүй байгаа гэжэ тоолоно. КПСС-эй Буряад-Монголой обком эрдэм-шэнжэлгын институдай бэлдэһэн справка хэрэглэһэн, КПСС-эй ЦК-да Н. С. Хрущевой нэрэ дээрэ бэшэг эльгээһэн байдаг. 1958 оной мартын 7-ной үдэр партиин обкомой бюро зарлагдажа, Буряад-Монгол гэжэ нэрын хоёрдохи хахадые абажа хаяха гэһэн шиидхэбэри гаргаба. Тус тогтоолые үндэһэлэн, БМАССР-эй Верховно Соведэй 7-дохи сесси өөрын тогтоол абаба. Сесси 1958 оной июлиин 7-до болоһон юм. Тус сессиин протоколые үзэхэдэ, яһала олон хүнүүд үгэнүүдые хэлэһэн байна, харин Буряад-Монгол нэрэ тухай ойлгосотойгоор хэлэһэн хүн үгы. Гол түлэб ажал тухайгаа, түсэбөө яажа дүүргэхэб гэжэ байгаад гоё-гоё үгэнүүдые хэлэһэн, партияа, ноёд сайдаа магтаһан үгэнүүдээр сесси дүүрэһэн байна бшуу.

Республикын нэрэ тушаа, арадайнгаа нэрэ тушаа мүртэйгөөр эрдэмтэдтэеэ хөөрэлдөөгүй аад, арад зонтоёо зүбшөөгүй аад, юундэ иимэ гежа буруу шиидхэбэри абтаһан юм? Хүн зоной дура гутаахаһаа ондоо юумэ байхагүй. Иимэ түхэлэй үйлэ хэрэгүүдһээ болоожо, партиин нэрэ хүндэ, партиин ба засаг түрые баригшадай нэрэ ехээр бууураһан гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй. Зонхилжо, бадаашажа, айлгажа ударидадаг, ажалаа ябуулдаг саг байгаа гээшэ бээ. Харин мүнөө алдуу гаргаһан хүнүүдые хойноһоонь дахажа байгаад харааханьь, зэмэлхэнь ямар бэ? Зэмэ мэдэрһэн хүнүүдые ойлгохо ёһотойбди. Алдуугаа мэдэрдэггүй хүнүүдтэй дахин-дахин ярилдажа зугаалха, зүб мүртэнь оруулха ёһотойбди.

1974 ондо үшөө нэгэ ехэ алдуу гаргагдаһан байна. Аймаг гэжэ нэрые баһа абажа хаяһан байгдана. Тэрэ үеын Буряадай АССР-эй Верховно Совет республикын Конституциһаа аймаг гэһэн нэрые абажа хаяад, район гэжэ ород үгөөр һэлгэһэн байна. Хэндэ, ямар ноёд сайдта, ямар бүлэг зондо аймаг һаалта болоһон байгаа гээшэб? Юундэ хэдэн зуун жэлнүүдтэ арадай абажа ябаһан, абдар соогоо хадагалжа ябаһан үнэтэ нэрэ обогыемнай абажа хаяха болоо юм. Юундэ буряад-монгол арад зон нэрэгүй Никитэдэл адли (Никитэшье Никита ха юм) болохо байгаа гээшэб? Түүхын хуудаһануудые ироад харахада, элдэб орёо бузгай үйлэ хэрэгүүд үзэгдэдэг гээшэл даа. Тиигэбэшье манай арадай түүхэдэ хүсөөрөө орожо, заншалта нэрэнүүдыемнай хаяһан ябадалые хүлисэхэ аргагүй. Алдуугаа заһажа, арад зонойнгоо һанаа сэдьхэл комгоруулха ёһотойбди, үнэн зүбые һэргээхэ зэргэтэйбди.

Монгол угсаата арадууд тарашанхай, ехэхэн тала дайда эзэлжэ һуудаг зон гээшэ. Буряад-Монгол нэрэеэ һэргээжэ бусабалнай ондоо нютаг нугада байһан монголшуудтай харилсаамнай бүри саашаа эдэбхитэй болохонь дамжаггүй. Нэн түрүүн хэлэ бэшэгэй, соёл болбосоролой талаар, уран зохёолой талаар харилсаагаа үргэдхэхэ ёһотойбди. Тус харилсаан ёһо заншалаа һэргээхэ хэрэгтэмнай ехээр туһалха байна. Хамтын суглаа хурал татажа, монголшуудай урда байһан шухала-шухала асуудалнуудые хэлсэхэ ёһотойбди. Монгол хэлэ, хуушан буряад хэлэ үзэхэ манай нангин уялга болоно. Мүнөөнэй буряад литературна хэлэн һанаа зобоодог болонхой. Бүхы монгол угсаатанай түлөөлэгшэдтэй зүбшэн, энэ хэлые шэнэдхэн хубилгахаар болоо. Энэ асуудалаар һанамжанууд, дурадхалнууд орохол байха гэжэ һанагдана. Д. Бумбеев, Л. Раднаева хоёрой дурадхал газетэдэ гараа һааб даа. Мүнөөнэй буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэ, журнал уншахань бэрхэтэй, олон нютагай буряадууд мүртэйгөөр ойлгоногүй. Гуша гаран оноор буряадууд саахад болоод хэлэдэг хэлэ бэшэгтэй байгаабди, энэл зүбтэй байгаал даа, монгол угсаатандаа дүтэ болгодог байгаа гэжэ тэдэнэр тэмдэглэнэ. Иимэрхүү һанамжануудые зүбшэн хэлсээд үзэхэдэ ямар байгаа хэб? Буряад-Монгол хэлэнэй асуудал үргэн олониитэтэй зүбшэн, томо хуралдаа татан шиидхэхээр болоо.

Буряад-Монгол нэрэеэ республикадаа бусааял гэжэ олохон хүнүүд газетэдэшье бэшэнэ, радио, телевиденеэршье үгэ хэлэнэ, суглаа хуралдаанууд дээрэ дурадхалнуудые оруулна, албан газарташье һанамжануудаа эльгээнэ.

Октябрь һарада зарлагдаха Верховно Соведэй сессидэ хабаадаһан арадай депутадууд энэ асуудалаар зүб шиидхэбэри абаха байха гэжэ найданабди.

Ш. ЧИМИТДОРЖИЕВ,
түүхын эрдэмэй доктор;
В. НАЙДАКОВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор;
Л. ШАГДАРОВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.

Хүн ба үе саг

ТҮРҮҮШЫН КОММУНИСТНУУДАЙ НЭГЭН

Коммунис партиин зэргэдэ табин жэлэй туршада залан сэхээр, партиин Уставай нангин эрилтээр, нугаршагүй хатуу зориготойгоор ябажа, үндэр наһа эдлэжэ, үрэ хүүгэдээ, ашаа, гушанараа тэдхэн хүмүүжүүлжэ ябаха жаргал тиимэшье олон хүнүүдтэ хүртөөгүйл даа гэхэдэм манай газетын уншагшад гайхахагүй, таһалгагүй бээзэ гэжэ этигэнэб. Тиимэ хүнүүдэй нэгэн Захаминай Үлэгшын нютагта ажаһуудаг Бимбажаб Шагдуровна Эрдынеева болоно. Нютагтаа хүндэтэй, нэрэ солотой энэ эхэнэртэ сентябрь һарын түрүүшын үдэрнүүдэй нэгэндэ КПСС-эй зэргэдэ 50 жэл гэшүүнээр ябаһан тэмдэг, үнэмшэлгэ нютагай коммунистнуудай элжээтэ суглаан дээрэ барюулагдаба.

КПСС-эй Захааминай райкомой нэгэдэхи секретарь В. Д. Перхоев Бимбажаб Шагдуровна Эрдынеевада тэрэ тэмдэг, үнэмшэлгэ барюулхадаа иигэжэ хэлэбэ:

— Коммунис партиин зэргэдэ 50 жэлэй туршада нугаршагүй зориготойгоор ябаха гээшэ ехэ удхатай, хүндэтэй, омогорхолтой байна. Нүхэр Эрдынеева Эсэгэ оронсо хамгаалгын Агууехэ дайнай урда тээхэнэ оронойнгоо тон хүндэ хүшэр эрхэ байдалда Ленинскэ Коммунис партиин зэргэдэ гэшүүн болоожо ороһон байна. Ганса энэ ушаршье тэрэ үеын буряад эхэнэрнүүдэй баатаршалга болоо бшуу. Бимбажаб Шагдуровна элдэб ажалда, нютагайнгаа олониитын хэрэгүүдтэ бүхы һанан соогоо үнэн сэхээр, үльгэр жэшээтэйгээр хүдэлжэ ябаа гээшэ. Энээнэйнь түлөө Коммунис партиин зүгһөө тон ехэ баяр хүргэнэб.

Үлэгшэнэй олон тоото коммунистнуудай зүгһөө Буда Шултумович Шагдуржапов Бимбажаб Шагдуровнагай ажабайдалай, ажалай намтар тухай тобшоор хэлэжэ, элүүр энхэ бэетэй зандаа, ута наһа, удаан жаргал эдлэхыень үрөөбэ.

Бимбажаб Шагдуровна үгэ абажа: — Һайн даа, тоонто нютагайнгаа болон ондоошье нютагуудай залуу коммунистнуудта иимэ хүндэтэй тэмдэг, шагналда хүртэхыень, бүхы нэһан соогоо Коммунис партидаа үнэн сэхэ ябахыень хүсэхэ, үреэхэ байнаб,— гээ бэлэй.

Гушаад онуудаар хуушан монгол хэлэ, бэшэг һайса мэдэдэг болоһон хадаа тэрэ районой «Захааминай үнэн» газетын типографидаа түрүүшээр наборщигоор ажаллаад, һүүлээрнь тэрэнэй коллективые хүтэлбэрилэгшөөр дэбжүүлэгдэһэн һэн. 1939 ондо газетын редактор Гармажаб Бадмаевич Нимбуев, ВЛКСМ-эй райком, комсомол басагые ВКП(б)-гэй гэшүүндэ кандидат болоожо орохыень зууршалһан байгаа. Тэрэ үеын шанга эрилтэнүүдые зориготойгоор дабажа, Бимбажаб хойто жэлынь партиин гэшүүндэ абтаа һэн. Тиигэжэ Коммунис партиин зэргэдэ ороһон Захааминай түрүүшын эхэнэрнүүдэй тоодо оролсоо бэлэй. Хэдэн жэлэй үнгэрһэн хойно мүн лэ Захааминай түрүүшын полиграфистнуудай нэгэн болоһон Бимбажаб Шагдуровна гэр бүлын байдалаар түрэл нютагаа бусажа, уншалгын гэрые, клубые даагшаар, сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр хүдэлөө һэн. Хожомынь «Мэйн Нэгэн» колхозойнгоо гахайн, тахяагай фермэнүүдые даагшаар, огородой эдеэ ургуулагшадай бригадые хүтэлбэрилэгшөөр ажаллаад, наһанайнгаа амаралтада гараһан юм.

— 1960 ондо 27 наһатайдаа колхозойнгоо правлениин түрүүлэгшөөр һунгагдаад, ажалдаа диилдэжэ тухашараад ябахадам Бимбажаб Шагдуровна ехэ түшэглэлни, һурган хүмүүжүүлэгшэмни болоод байһан юм. Колхозой ажалые эмхидхэгдэһэнһээнь хойшо һайн мэдэхэ, нютагайнгаа зоной абари зангые табан хургантаяа адли илгаруулжа шадаха байһан хадаа хэнтэй яажа үгэеэ ойлголсохоб, ямар малые хаана байрлуулхаб, али участогай ногоое, тарялаа хэзээ сабшуулхаб, хуряахаб гэхэ мэтын зүбшөөл заабари үгэдэг һэн. Коммунист Бадма-Цырен Санжиевич Очиров Бимбажаб Шагдуровнада барюулагдаһан шэнэхэн үнэмшэлгэ уншаад байхадаа баяртайгаар хөөрөө һэн.

Бүри залуу наһандаа, үшөө типографида хүдэлжэ байхадаа, һүбэлгэн ухаатай хани нүхэрөө харата үбшэнһөө болоожо алдажархиһан Бимбажаб Шагдуровна 5 ухибүүдые хүмүүжүүлжэ, эрдэм номдо һургаа юм. Сергей хүбүүниинь Захааминай хүдөө ажахын управлениин ахамад зоотэхнигээр, Енгорбойн болон нютагайнгаа совхозуудай директорээр хүдэлөөд, мүнөө Яруунын районой үүлтэртэ малай совхозой директорээр хүдэлжэ байна. Сүлөө гарахадаал эжыдээ, аха дүүнэртээ айлшалаад бусадаг. Сэржэмаань Хэжэнгэдэ хадамда гаранхай хадаа тэрэ районой хэлхээ холбооной узелые эрхилэгшын орлогшоор хүдэлнэ. Сэсэгмаа басаганиинь Захааминдаа Мэлын совхозой рабочкомой түрүүлэгшээр ажаллана. Тэрэ ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг. Үнгэрһэн хабар буряад ёһо заншалаа, хэлэеэ һайса мэдэхэ, сэбэр һайхан дангинануудай районой конкурсдо Сэсэгмаа хабаадажа, түрүү һууринуудай нэгые эзэлээд, республикын энэл конкурсдо хабаадалсаа һэн. Женя басаганиинь нютагтаа үлэжэ, ахалагша багша, «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник» болонхой, түрэл һургуулидаа хүдэлжэ байһаар.

Түрүүшын коммунистнуудай нэгэнэй һайхан нёмтар иимэл даа.

М. ГОНЧИКОВ,
манай корр.

АНХАРАЛ ТАТАҺАН АСУУДАЛ

Манай орондо хубилган шэнэдхэлгын түлэг дундаа ябажа байхада, үнгэрһэн үе сагтаа бодото сэгнэлтэ үгэжэ, дэмыдэ мартагдаһан ёһо заншалаа, һандарһан байдалаа һэргээнэбди. Тэрээнэйнь гэршэ—шажан мүргэлэй гуламтануудые хуушанайнь түхэлдэ оруулха талаар ха үүргэтэй тусхай бүлэг байгуулагдаһан юм.

Эгээл энэ үедэ тэрэ ерсалдаата хэрэгэй эхин табигдажа, хожомоо һүжэржэ байна гэхэдэ, алдуу болохогүй. Тодорхойлбол, Ага тосхондо ажаһуудаг зарим ородууд урданайнгаа һүмэ һэргээжэ нээхэ тухай хэгдэжэ байгаа ехэ ажал болоно. Эгээл энэ дэмбэрэлтэ хэрэгһээ уламжалан, Агадамнай ерсалдаата нэгэ хэрэг гараад, мүнөө болотор олоной анхарал һүлэршагүйгөөр татана. Ушар юуб гэхэдэ, һүрөөтэ 1930 гаран онуудай үеэр бурхан шажантай «абьяас түгэс» тэмсэгшэд Ага тосхондо олон жэлнүүдэй туршада хүдэлжэ байһан православна шажанай һүмэ үсэдхэһэн байна. Досоонь табигдаһан мүргэлэй хэрэгсэлнүүдые хайра гамгүйгөөр һандаргааһан, газаа талынь ганжар болон гоёолтонуудые һамна бута сохижо хаяһан байха юм. Эсэстэнь, нютагаймнай хэрээһэн шажантанай мүргэл хэжэ, сэдьхэлээ эрюудхадаг гуламтын гансал 4 хана үлэшэһэн гэдэг. Хожомынь энэ гэр шэнээр заһабарилагдажа, досоонь албан зурганай элдэб түлөөлэгшэд хэрэгээ эрхилдэг байһан. Һүүлэй олохон жэлэй турша энэ гэр соо кино харуулагдадаг һэн. Тон һаяын сагуудта хүн зоной ажаһуудалай эрилтэнүүдые хангаха комбинадай нэгэ таһаг оролсодог һэн. Нёдондо энэ нилээд томохон гэр Залуушуулай ордон болгогдохоор комсомолой Агын райкомой мэдэлдэ үгтэһэн юм. Тиигэжэл Ага тосхоной залуушуул өөһэдынгөө байшан һэргээхэ, заһабарилха талаар эдэбхитэйгээр ажал ябуулжа эхилээ бэлэй. Энэ хэрэг урагшатайгаар ябуулхэрэг үүсхээ. Орой хамта 200 гаран зон иимэ һаналтай байһанаа мэдүүлбэ. Хэдэн зонһоо мүн лэ үүсхэлтэ бүлэг байгуулагдаа юм. Орон дотор «ула» болоһон урданайнгаа хэрэг һэргээжэ байхадань, бидэ юугээрэ дутаабибди гэһэн баримта зэбсэг болгон эдэнэр өөһэдынгөө үүсхэһэн хэрэгые али болохоор хамгаална.

Харин тиихэдэнь, залуушуул аха нүхэдтөө мүхөөгөө үгэхэ дурагүйнүүд. Эдэнэр сүлөөтэй сагаа өөһэдөө аша туһатайгаар үнгэргэхэ тусхай Ордонтой болохо болоһондоо урмашажа, тэрээниие һэргээхэ хэрэгтэ 27 мянган түхэриг мүнгэ гаргашалаад байна. Тиимэһээ тосхоной залуушуул энэ гэрые өөһэдынгөө мэдэлдэ үлөөхэ тон ехэ хүсэлтэйнүүд.

Энэ ерсалдаата хэрэг тухай һанамжанууд округой хэблэлдэ үе-үе болоод лэ толилогдожо эхилбэ. Хоёр талын түлөөлэгшэд өөһэд-өөһэдынгөө һанамжануудые олоной үзэмжэдэ табина. Жэшээлхэдэ, сентябриин 6-да хэблэгдэһэн «Агинская правда» газетын нюурта Ага тосхондо ажаһуугша М. Гармаев иигэжэ бэшэнэ: «Агада церковь байгуулха тухай хэрэг үүсхэгшэд мүнөөдэрэй бодото байдал хараада абангүй, һанаһандаа хүрэхые, һарбайнхаа абаһые оролдоно. Нэгэдэхеэр, Залуушуулай ордоной нэгэдэхэ болорынь ойртоо. Тиимэһээ залуушуул миинтээр энэ гэрыз хэндэшье үгэхэгүй. Энэ ушарта церковь нээхэ тухай үүсхэл гаргаһан бүлэг 27 мянган түхэриг мүнгэ залуушуулда үгэг. Удаань засагай зургаан Залуушуулай ордон бариха шэнэ газар тодорхойлог лэ. Гэбэшье минии һанахада, энэ удаашье залуушуул мэхэлүүлээд лэ дүүрэхэ бэшэ аал даа. Хоёрдохёор, тон шухаланьь гэхэдэ, манай округой эрхэ байдалда округойнгоо түбэй тэгэн дунда, бүхы һайндэрнүүдэй тэмдэглэгдэдэг талмайн хажууда православна шажанай церковь оршоходоо таарууүгүй шэнги. Тиимэһээ Ага тосхоной аалин намдуу, шэмээгүйхэн газарта церковь шэнээр баригдахадаа, тосхониемнай шэмэглэхэһээ гадна, һүзэгтэнэй эрилтые дүүргэхээр хангаха аргатай болохо бшуу».

Манай һанахада, залуу нүхэр Гармаев нилээд гүнзэгы удхатай, хоёр талын ерсалдаата хэрэг хэн-хэндэшье һаадгүйгөөр шиидхэжэ боломоор дурадхал оруулба гээшэ ха. Үнэхөөрөөшье, округой түбэй тэгэн дунда церковь байхадаа, һүзэгтэндэшье аятай бэшэ байхал даа. Оршон тойрон элдэб улад зоной һүндэлөөн, машина, мотоциклай хүүегэн-дүүгэн ерюун һайхан сэдьхэлэйнгээ эрмэлзэлые дүүргэхэеэ ерэһэн зэндо ехэхэн һаалта болохо гэжэ һанамаар. Абаад үзэел: Шэтэ хотын Ленинэй нэрэмжэтэ, Улаан-Үдэ хотын Соведүүдэй талмайнууд дээрэ церковь гү, али дасан байбал, ямар байлтайб?

Энэ талаар манай нютагташье бодото жэшээнүүд бии. Жэшээнь, Агын дасан Ага тосхонһоо 7 модоной газарта оршодог. Харин тиихэдэ Сүүгэлэй дасан хээрын сагаан талын дунда гэхээр, Онон голой хоймэрто оршоно. Буддын шажанай управлениин түб болохо Ивалгын дасан Улаан-Үдэ хотоһоо гушаад модоной газарта һууриjанхай. Шажан мүргэлэй эдэ газарнууд һүзэгтэнэй оруулһан мүнгэн зөөрөөр өөһэдынгөө дэмбэрэлтэ хэрэгые бэелүүлдэг заншалтай. Энээнһээ тобшолол хэхэдэ, Ага тосхондо церковь шэнээр байгуулха хүсэлтэйшүүл өөһэдынгөө һэшхэлээр мүнгэ зөөри суглуулжа, эхилһэн хэрэгээ эсэстэнь хүргэхэ аргатайл.

Залуу нүхэр Гармаевай тэмдэглэһэнэй ёһоор, далаад-наяад онуудай залуушуул церковь һандаргаагүй, гушаад гаран онуудайхидтал, эхэ, эсэгэеэ худалаар хардажа, түрмэ шорондо һуулгаагүй. Тиигэбэшье... нангин хэрэг залуушуулай эрхыень хэһажа бэелүүлхэдэ, балайшье таарамаар бэшэ бэйлтэй. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, ерсалдаата хэрэгтэ хүрмэгдэһэн эдэ хоёр бүлэгэйхид үгэ үгээ ойлголсожо, али-алинайнгаа хэрэгэй бүтэхэ тээшэнь шиидхэхээр болоол ха.

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

«БУРЯАД ҮНЭН» [illegible]тэдэ бэшэһэнэй һүүлээр

[ХИ]РПИИСЫН ЕХЭЭР [Д]УТАЛДАҺАНҺАА...

[illegible]ын июлиин 31-нэй номерто «Арадай эрдэм һу-[illegible] гэжэ ниитэ гаршаг доро корреспон-[illegible]нэй «Хонхо жэнгирхэ гү?» гэһэн материал то-[illegible]н. Автор һургуулинуудай барилгын унжагайрһан [illegible]. Энэ статьяда харюу ерээ.

[illegible] барилгын «Бурятагропромстрой» нэгэдэл респуб-[illegible] нютагуудаар арбан нэгэн һургуули бэрина. Тэ-[illegible] мүнөө жэлдэ ашаглалгада тушаагдаха ёһо-[illegible] гадна дүрбэдэхи кварталда 4 шэнэ һургуулиин [illegible].

[illegible] дүнгүүдээр һургуулиин барилганууд дээрэ [illegible] түхэрэгэй ажал хэгдэнхэй, энэмнай түсэбэй 54,80 [illegible] болоно.

[illegible] корреспондент нүхэр Гомбоин өөрынгөө [illegible] һургуулиин барилгануудай унжагайрһан тухай тон [illegible]. Энээндэмнай олон шалтагаан бии. Эгээн тү-[illegible] материалнууд ехээр дуталдана, нэрлэбэл, [illegible] янзын түмэр, түмэр соргонууд, батарейнууд, [illegible]. Жэшээлхэдэ, манай барилгын нэгэдэл 1986 [illegible] 10—11 миллион хирпиисэ абадаг болонхой. [illegible] 45—48 процент болоно. 1990 ондо [illegible] 21,8 миллион хирпиисэ хэрэгтэй.

[illegible] Хурамхаанай районой Бархан нютагай 320 [illegible], 422 һууритай, Зэдын районой Букаг һуу-[illegible] Хүдэри-Сомоной 417 һууритэй һургуули-[illegible] батарейнүүдээр, санфаянсаар хү-[illegible].

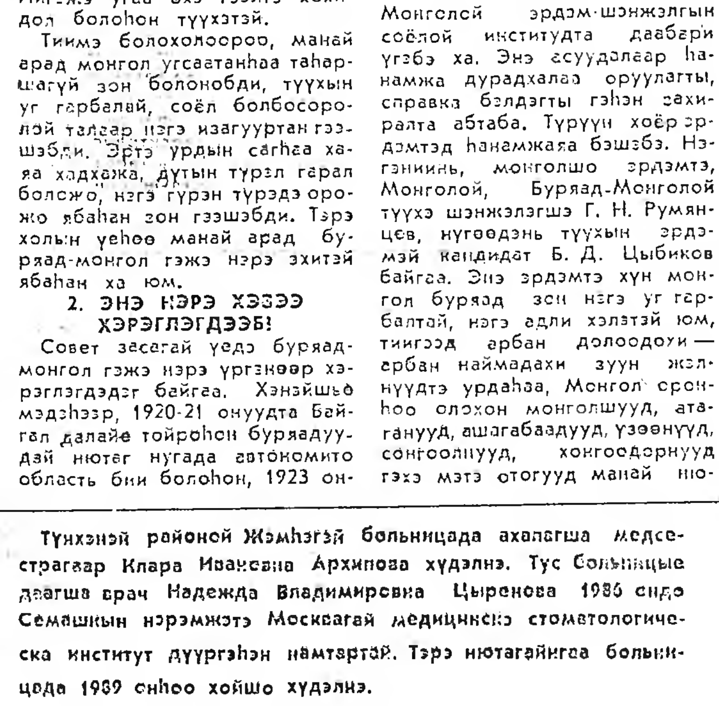
[illegible] статья соо зүбөөр тэмдэглэнэ: [illegible] һургуулинуудта угаа хүндэ бай-[illegible] подрядчик, захилшад орол-[illegible]дүүд хамсыгаа шаман оролсо-[illegible] оролдохо ёһотой». Хүдэо-[illegible] зон ехэ дуталдана, энэ талаар [illegible] орой хүргэнэгүй. Мүн тиигэбэ-[illegible] түсэбөөр хааладаһан дүр-[illegible] шэнэ жэл болотор ашаглалга-[illegible] жэнгирүүлжэ, ухибүүдые, [illegible] бүхы хүсэеэ элсүүлэн хүдэлжэ [illegible].

Д. Ш. ШАГДАРОВ,
«Бурятагропромстрой» нэгэдэлэй түрүүлэгшэ.

Түнхэнэй районой Жэмһэгэй больницада ахалагша медсестрагаар Клара Ивановна Архипова хүдэлнэ. Тус больницые даагша врач Надежда Владимировна Цыренова 1986 ондо Семашкын нэрэмжэтэ Москвагай медицинскэ стоматологическа институт дүүргэһэн намтартай. Тэрэ нютагайнгаа больницада 1989 онһоо хойшо хүдэлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н. В. Цыренова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

«ҮЗЭГ БЭШЭГТЭЙШҮҮЛЭЙ УЛАСХООРОНДЫН ЖЭЛ»

[illegible] выставкэ М. [illegible] республ[illegible] библиотек[illegible] номуу[illegible] [illegible]

зоной дунда нэбтэрүүлэн тараагшад болоно гээшэ.

Эгээл хомороой, тиимэһээ тон үнэ сэнтэй гүүлэһэн «Остромирово евангелие» гэжэ урда сагай үзэг бэшэгэй памятнигтай зон танилсаха аргатай байна. Энэ номые Киевэй Изяслав тайжын захиралтаар Григорий гэжэ нэрэтэй дьякон 1056—1057 онуудта бэшэһэн юм ха. Энэ ном эли тодо томо үзэгүүдээр бэшэгдэһэнһээ гадна, алтагшагүй горгой, улаан, сэнхир болон сагаан шэрэнүүдээр гоёогдоһон зурагуудаар шэмэглэгдэнхэй юм.

Урда сагай ород ном хэблэлэй үшөө нэгэ гайхамшаг зүйл — «Изборник Святослава» (1073 оной) выставкэдэ табигданхай. Энэ ном соо имагтал шажан мүргэлдэ хабаатай зүйлнүүд бии бэшэ. Гадна ботаника, зоологи, астрономи, грамматика, уран шүлэг болон медицинээр һонирхолтой тобшо мэдээнүүд оруулагданхай. Энэ ушарһаа тэрэнэй үнэ сэн, удха шанар бүри дээшээ болоно. Урид дурсагдагша ном шэнги, энэ зохёол мүн лэ элдэб зурагуудаар шэмэглэгдэнхэй. Тэдээн соонһоо Святослав тайжые һамгантайнь, хүбүүдтэйнь харуулһан зураг харагшадые һонирхуулмаар.

Улад зониие үзэг бэшэгтэ һургаха талаар шажан мүргэлэй «Библи» гэжэ зохёолой удха шанар горитой ааб даа. Энэ номой ород оршуулгатай зон выставкэ дээрэ танилсаха аргатай.

XVII—XVIII зуун жэлнүүдэй хилэ дээрэ Россида Василий Корень гэгдэдэг гайхамшаг уран гаргаан ажаһууһан гэхэ. Тиин тэрэ 1692—1696 онуудта «Үльтэйшүүлэй библи» гэжэ номые һайхаар шэмэглэн хэблүүлһэн юм.

XVI зуун жэлһээ Россида ном хэблэжэ һураһан байна. Россин түрүүшын ном хэблэгшэ гэбэл, Иван Федоров байһан юм гэжэ булта мэдэнэбди. Нэн түрүүн энэ хүн «Үзэглэл» хэблэжэ гаргаһан байгаа. Арад зониие гэгээрүүлхэ хэрэгтэ энэ ушар айхабтар ехэ удха шанартай һэн.

1518 ондо хэблүүлэгдэһэн «Үзэглэлэй» үлэһэн ори ганса экземпляр мүнөө сагта ГДР-эй Гот хотын библиотекэдэ хадагалагдажа байдаг юм. Энэ ном аяар 6 элдэб шрифтээр хэблэгдэнхэй. Номой гадар талада Острог хотын тайжын һүлдэ-герб барлагдаһан юм. Юуб гэхэдэ, энэ «Үзэглэлээ» И. Федоров Острог хотодо хэблэһэн байдаг. Тэрэ сагайнгаа һуралсалай эрхим ном байһан тус «Үзэглэл» саашадаа иимэ номуудые хэблэхэ хэрэгтэ үргэн харгы нээжэ үгэһэн юм. Жэшээнь, 1694 ондо Карион Истомин гэдэг өөрынгөө «Үзэглэл» хэблүүлээ һэн. Тэрэнэй номой буулгабари выставкэдэ мүн лэ табигданхай. Иимэ номууд тушаа саашань хэлэбэл, 1928 ондо Хабаровск хотодо хэблэгдэһэн «Үзэглэл» эндэ баһал бии. Энэ номой тухаар гольд яһанай ухибүүд үзэг бэшэгтэ һурадаг һэн.

Монгол хэлэн дээрэ гаргагдаһан һуралсалай хэдэн номууд выставкын зал соо һуурияа эзэлэнхэй. Жэшээ болгон «Монгол хэлэн дээрэ тоо бодолго» гэһэн ном дурдамаар. Энэ номые Казань хотын Императорска университедэй профессор Александр Попов 1837 ондо бэшэһэн юм. Манай зуун жэлэй эхиндэ буряад ухибүүд энэ номоор үзэг бэшэгтэ һурадаг байһан юм гэлсэдэг.

Выставкэдэ табигданхай бүхы номууд тухай хөөрэхэ болоо һаа, горитой саг хэрэгтэй. Тиимэһээ выставкэдэ ерэжэ, бүхы юумые нюдөөрөө хараһан хүн сагаа гээһэндээ халагалзагүй байха гэжэ һанагдана.

В. ЧЕМЕРИС,
М. Горькиин нэрэмжэтэ республиканска библиотекын ахамад библиотекарь.

Түрэл нютагаймнай түүхэhээ

МАНАЙ ШАРЗААРХИД...

ХҮНЭЙ түрэлэн нютаг юунhээшье үлүү, тэрэ хэзээдэшье мартагдаха, налан гээгдэхэ гэжэ байха юм гү?

Сохом үгыл гээшэ гүб даа. Хүлөө табиhан хүрьhэмчэй саашанхи ажабайдалаймнай ёhотой гэшхүүрынь болоно үгэдэг. Тэндэхи ехэ, багашье hаа, танил соорхойнууд, болдог толгойнууд, гол горхонууд, хада уулануд, ан амитад, хангалтама ой тайга сэдьхэл татадаг. Хүнэй бага наhанайнь танил дайдын шарай хүндэ hанагдахагүй гэжэ байха юм гү?

Үгы даа. Болдог, толгой бүхэн хуушанай гуламтануудтай. Тэндэ ухибүүдэй наадажа ябаhан үнгын шулуунууд хаана хаягдаа гээбши, дууhан тэрэл гуламтаяа эзэлнэ ёhотой. Үшөө тэндэнь олон айлнууд hуудаг, адууhа малнуудые шадалайнгаа зэргээр үсхэдэг, айл бүхэнэй сагаан эдеэнэй дээжэ айраг, тараг, үрмэ, зөөхэй таг табюур дээгүүр дүүрэн табятай харагдаха. Айл бүхэнэй олон малтай байхадань, тэндэхи тала дайдын шарай тад ондоо байдаг.

Манай Ахада Шарза гэжэ нютаг бии юм. Эндэмнай эдлүүриин газар тон бага байhан гээшэ. Айл бүхэн өөрын газартай, өөрын адууhа малтай, эдлэжэ байhан газартаа ёhотой эзэн боложо, тэрэниие үтэгжүүлжэ, үбhэ ногоо элбэгээр ургуулха гэжэ оролдодог байгаа.

Шарза нютагай үзэсхэлэнтэ дайдын шарай ямар бэ даа, нэгэл ондоо татасатай гээшэ гү, юрэдөөл, ондоо шэнжэтэй.

Шарза голой дундуур шугы, олон янзын ургамалнуудтай — шэнэhэн, хасуури, хуhан, уляаhан, элдэбын бургааhан, хуша модондонь дулаан жэлдэ hамар барсайтараа ургадаг. Намартаа набша намаада зүгэ бүриин үнгэ орожо, Шарзэ нютагай шарайе бүри hэргээн шэмэглэдэг, халюураад, угалзатаад гоё болодог. Мүн баhа өөрын жэмэстэ ургамалнуудтай.

Шарза голой дундуур Жомболог гэжэ гэрэлтэй сэнхир горхон урдадаг. Оёортонь жараахай загаhан элбэг. Шэбээ адха* соохи дулааниhаа ами абахадаа, хадхууран* үхэр нюдэн, улаагана, нэрhэн, нохойн хоншоор, шарэ тибhэн, майлын энгэрнүүдтэ — сагаан тибhэн ургадаг.

Жомболог соогуур дулаан оронуудhаа аяншалhан элдэб шубууд олоороо байрлажа, дальбараануудаа дэгжээн ниидэдэг. Эндэ шубуу агнаха зэншал огто байhаггүй. Эндэхи зон байгаалида хэр угhаа эзэн боложо hураhан байха. Ан амитадай сүлөөтэ нютагуудай нэгэн — Шарза-ара — булга, хэрмээр, үе, hолонгоор элбэг.

Энэ нютаг хэдэн нэрэнүүдтэй. Урдань айлнуудай hуужа, түбхинэжэ байhан заахан hууриин газарнууд гэхэдэ, Шара-Тала, Баруун-Шарза, Ехэ-Шарза, Ташалуур, Баруун-Обтой, Зүүн-Обтой, Бөөриг, Зуhалан, Монголжоон, Тообогорой-Тала, hанди-Жалга ба бусад болоно. Хэр угhаа эндэ, тэндэhээ хүнүүд иишэ зөөжэ ерээд түбхинэдэг, эдлүүриин бага, ехэшье hаа, газартай, гуламтануудтай болодог.

Шарзада уг удхаараа үнэр хүнүүд гэхэдэ, Патархатан, Галсантан байгаа. Тэрэ сагта хүнэй обогые хүсэд бэшээр нэрлэдэг hэн. Хожомынь хуушан монголоор, байтараа хуушан латаар бэшэг заадаг болоходонь, хүнэй обогууд хүсэдөөр бэшэгдэдэг болоо бэлэй. Жэшээнь, Патархатан — Патархеев, Галсантан — Галсанов гэхэ мэтэ. Нэгэ угhаа тэба-зургаан бүлэнэр тараhан юм. Патархеевтэнhээ — Гүндэн, Пурбэ, Даша, Санжа-Мэтэб, Радна, Дубжир; Жамбаловтанhаа — Бадма, Дубжир, Сэдэб, Жамса, Даша; Галсановтанhаа — Дондиб, Максар, Лопсон-Сырэн, Гомбо.

Хаанашье ябахада, сэлеэн бүхэндэ дүүрэн айл үрхэтэд түбхинэжэ hуудаг бэлэй. Тэрэ сагта хубидаа малгүй хүн хомор hэн. Хожомоо хуушан сагhаа зүрхэ алдаха хүнүүд олошороо. Ганса — амияа хараха, зариман үшөө зөөри зөөшэ хуряаха, баяжаха гээшые нэгэ үлүү заншал гэжэ шарзаархид тоолодог байгаа.

hүүлэй hүүлдэ сэлеэн бүхэндэ хүнүүдэй олон болоходонь, тэдэнэй дунда нэгэдэл, бүлэг байгуулагдаа. Тэрээндэ залуушуул хамтаржа, зоной дунда наада зугаа дэлгэрүүлдэг, зоноор хөөрэлдөө үнгэргэдэг, үетэн нүхэдөө өөhэдтөө дүтэ болгодог hэн. Бэе бэеэ урилсаха, оролсохо, нүхэсэхэ, гэр бүлын хөөрэлдөөнүүд болохо, хоорондо эбтэй эетэй, бэе бэеэ хүндэлжэ hурадаг бэлэй. Үтэлhэн, залуу гэжэ илгадаггүй, дууhан тэгшэ ябадаг hэн. Эдиршүүлые ажалда дүйтэй болгожо hургадаг, дархан гү, али оёдолшо болгодог байгаа.

Зүүн-Обтойдо Галсанов Дондиб балшар загаhа* дархашан боложо дадаhан хүн. Тэрэнэй шадахагүй юумэн гэжэ байгаагүй. Хамаг юумые угалзатуулан, үзэмжэтэйгөөр дархалха, гоёохо гээшэнь аргагүй. Дондибто хүрэхэ дархан хаанашье байгаагүй. Тэрэ жэжэ түмэр: мүнгэ, алтаар, гуули, зэдээр эхэнэрнүүдэй зүүхэ гоёолтонуудhаа эхилэн, мүнгэн хэлбэгэ, аяга, hиихэ, бугааг, оройдоhо*, мүнгэн хутага, мүнгэн ооhор, гэртэ юун хэрэгтэйб, бултыень дархалха. Дондибто хаана-яанаhаа хүнүүд үдэр бүхэндэ ээлжээ ээлжээгээр ерэдэг байhан юм. Мориной хазаар мүнгөөр шэмэглэн бүтээдэг, эмээлнүүдэй урдахи ба хойто бүүргэнүүдые мүнгэлдэг, дүрөөнүүдыень полисхоор* угалзатуулан гоёодог бэлэй. Дондибой дархалhан тогоо, торхонууд үнгэ hайтай, хубилха, муудаха гэжэ огто байгаагүй. Дондибой дүүнэр Лопсон-Сырэн, Гомбо баhа дархаша угаа татаhан, элдэб эд хэрэгсэлнүүдые дархалдаг hэн. Галсановтан шуумар hүбэлгэн, ухаансар улад ябаhан юм. Дондиб Долгор гэжэ басагандаа өөрынгөө бэлиг шадабари дамжуулан, hургаhан байна.

Тиихэдэ Шарзадамнай нэгэ хуурша-дууша хүн байhан юм. Энэмнай Патархеев Аюша болоно. Шарзынгаа хойто үбэрнүүдтэ хони, ямаадаа бэлшээжэ, адуулжа ябахадаа, аялга ханхинуулдаг байгаа. Хүн хээрэ юугээр hамааржа, сагаа үнгэргэхэб даа! Нугархай хургатай, аялга хуур хоёрые тэнсүүлжэ шадаха уран дүйтэй энэ хүниие «Шарзын хуурша» гэжэ дэмы хэлсээгүй бэлэй. Тэрэ уг удхын hабагша Шарза нютагай айл бүхэндэ татагдаhан байха. Аюша Доржиевич Патархеев гэр бүлэдөө арбаад үхибүүдые үргэжэ табиhан, үхибүүдынь булта дүүшад-хууршадай шадабаритай.

Энэ холын Шарза нютагта түрүүшын нэгэдэл бии болобо. Түрүүшын эдэбхитэд гэхэдэ, Налханов Пунсык, Галсанов Максар, Патархеев Гүндэн, Галсанов Лопсон-Сырен, Жамбалов Жамса, Мандагаев Хайдаб, Дамшаев Лопсон ба Гонжоб, Балданов Бандан, Патархеев Пурбэ, Галсанов Гомбо, Патархеев Дубжир, Жамбалов Бадма, Патархеев Радна, Жамбалов Даша ба Дубжир, Галсанов Дондиб ба бусад олон ябаhан байна. Залуушуулай бүлэг бүри 1920-ёод онуудта байгуулагдаhан гэжэ тэрэ үеын комсомол ябаhан Бандан Цыденович Балданов хэлэдэг hэн.

Түрүүшээр Шарзада «Нэгэдэмэл хүсэн» гэhэн артель байгуулагдаа. Тэрэнэй түрүүлэгшээр Балданов Бандание батална. Правлениин гэшүүдээр Налханов Пунцык, Жамбалов Дубжир, Галсанов Гомбо, Жамбалов Жамса гэгшэд hунгагдаад, хүдэлдэг байгаа. Хамаг зоной артельдэ орожо, ажал хэрэгээ хамтаараа урагшань татажа, газар, нугаяа, адууhа малаа нэгэдхэжэ, хамтаараа ажаллаhанhаа хойшо үйлэ хэрэгынь hураггүй урагшатай, бүтээмжэтэй, бултадаа нэгэ hаналтай, эбтэй эетэй, шударгы, бэрхэнүүд болоо.

Шарзынхидые ажал дээрэнь харахада, гансал урагшаа зүдхэhэн нэгэл шэглэлтэй, одоол шарзаархид бэрхэнүүд гэжэ дэмы хэлүүлэгүй. Уг удхаараа тиимэ ажалша байhан юм. Тиигэжэ хүдэлhэнэй ашаар оройдоо нэгэ хэдыхэн жэл соо артельhээ колхоз болобо. Одоо колхоз бслоходсо, түбхинэхэ гуламтаяа баhал шэнээр эмхидхэжэ эхилээ бшуу.

БИ Шарзада ходо ошодог байгааб. Эжы Шарза нютагай байhан юм. Хүнүүдынь хүдэлхэдөө, хүлhөөшье аршаха сүлөөгүй, угэ хүүргүй урагшаа зэhэнхэй, хэхэл ажалаа хэхэ. Угэ хүүртэ hамаарха хүнүүдтэ дураа гутаха, журам гээшэнь аргагүй нарин нягта, хазагадшье гэхэгүй. Тэрэнэй хажуугаар хэмэг юумэн дууhан ээтэй, хандаса hайнтай байхаhаа гадна, шанарай талаар дүүрэн тэгшэ, нэгэ жэгдэ байха. Бэе бэеынгээ бүтээжэ байhан юумые хоорондоо шалгадаг, сэгнэлтэ үгэдэг байгаа.

«Улаан Шарза» колхоз эдлүүриин ба сабшалангай, бэлшээриин газарнуудаар эгээл бага гэжэ тоологдодог байгаа. Теэд хэды шэнээн газартайб, тэрэнээ өөhэдынгөө аргаар үтэгжүүлхэ, шанаржуулха гээшые яаха аргагүй үргэнөөр хэрэглэдэг hэн. Тиигэжэ оролдоhоной ашаар үбhэ, ногооной гараса hураггүй дээгүүр hэн. Үхэр малаа холын hарьдаг уула дабуулжа, Хойто-Аха гэжэ ой тайгын жэжэ соорхойнуудта хахад hарын туршада тууужа, бэлшээридэ хүргэхэ. Мүнөөшье тэрэ дайдынгаа шэмэтэ бэлшээринүүдые хэрэглэhэн зандаа.

Колхозой hаалишад үнездhээ байха хашараг, гунжадаа бултыень шабхажа hаадаг hэн. Тэрээнhээ боложо, hү hаалиин гараса элбэг дэлбэг, айл бүхэн үрмэ, тараг элбэгтэй, хамаг зөөхэй, тоhон колхозой амбаарнууд соогуур дүүрэн сомоотой байха. Үлүү гараhан тоhоёо үбэлдөө хото абаашажа, мүнгэн болгохо. Жэлэй дүүрэхэдэ, ажалта үдэрнүүдтэ эдеэ хоол хубаажа, баhа тоhо, зөөхэй элбэгтэй байбал, тэрэнээ хубааха. Адууhа малайнгаа тоо толгойе олошоруулха хэрэгтэ бүгэдөөрөө hаналаа табиха. Худалдаха малые тон хэнамжатайгаар томожуулха, шанаржуулха.

«Улаан-Шарза» колхоз районоо соогоо ходо түрүү зэргэдэ ябажа, магтаалда хүртэдэг бэлэй. Түрүүшээр колхозой түб Шарзада түбхинэhэн байгаад, хожомынь Монголжондо зөөжэ ерээ hэн. Эндэ хойно хойноhоо гэрнүүд бодоо, клуб, магазин, эхин hургуули, пекарни, баани баригдаа.

Анха түрүүн Маларай зүүн болдог дээгүүр ород hүмэ, магазин байhан юм. Эндэхи hургуулида Шопхоев Галдан багшална. Дэлгүүр дээрэнь эд бараан, эдеэ хоолойшье зүйл байха. Булга, хэрмэ олоор тушааhан ангуушад талха, таряа, сай, дабhа абадаг байгаа. Эдэнь тэрэ сагта хоморой зүйл hэн.

Тэрэ үеын шарзаархид гэхэдэ, Галсановтан, Патархеевтэн, Мандагаевтан, Балдановтан, ажал дээрэ ажалша бэрхэнүүд гээшэнь аргагүй бэлэй. Барилгашад эндэ-тэндэ таруу hууха, бэе бэеэ хүлеэхэ гэжэ байхагүй, үглөөгүүр эртэлжэ булта нэгэл хэмдээ сугларaад, ажаллахыень харахада, ехэл зохид бэлэй. Тээ байтараа барилгашад гэр байрадаа ерээд, амаржа hууханга хажуугаар хуураа ханхинуулжа, хуурша Аюшаhаа дутаха гүбди гэжэ байгаад, хүгжэм дуугаа дэлгэхэ. Юрэдөөл ороhон айл бүхэндэ хуур үлгөөтэй, шадаха hаа, хэншье хамаагүй хуур дээрэ уянгатуулан дууладаг байгаа.

Харин Аюша Доржиевич өөрөө гэр бүлөөрөө колхозойнгоо хони, ямаануудые янhалахан адуулаа, олошоруулаа. Наhанайнь нүхэр фермын үнездые hааха. Гэр бүлэдөө наймаhан үхибүүдые үргэжэ табиhан Дари гэжэ басаганиинь багшаар hая болотор ажаллаа, бэшэниинь — элдэб мэргэжэлтэд. Аюшынхид гэр бүлөөрөө хуурша, дууша зон юм. Степан хүбүүниинь яаха аргагүй хонгёо сарюун хоолойтой. Нэгэ үедэ Патархеевтэнгүйгөөр фестивальнууд болодоггүй байгаа. Гол дуушад тоотой Дари Степан хоёр республикын фестивальнуудта оло дахин хабаадалсажа, нилээн үндэр сэгнэлтэнүүдые абаhан, тэдэнэй дуунууд ганса район соогоо бэшэ, харин бүхы республикааршье зэдэлhэн байха.

Баhа энэл нютагhаа үшөө нэгэ дуушан гараhан юм. Энэмнай Жамбалов Ринчин Жамсаевич болоно. Одоо тэрэнэй дуу, аялгань ямаршье артистhаа тад ондоо, удха, оншыень зүбөөр гаргаха, сэбэрээр дуулаха. Тэрэ республикын «Байгал» гэжэ ансамбльдашье хүдэлөө. Дугаржап Дашиевтай хамта дуулаhан дүтын нүхэд ябаhан байха. Ринчин Жамбаловай дуунуудые шарзаархид айхабтар анхаралтайгаар шагнаха, одоо манай шарзаархин гаража ерэбэ гэжэ байжа хүхилдэхэ, омогорхохо. Ахын дуушад мүнөө хаанаб теэд?

«Улаан-Шарза» колхозой малшад, hаалишад, хонишод, адуушад мал олошоруулха, ашаг шэмыень элбэг, дэлбэг болгохо гэжэ үсэд шангаар тэмсэдэг хадаал амжалта түйладаг hэн. Хамтын ажалай түбхинэhэн үдэрhөө хойшо хонин ажал дээрэ хүсэ шадалаа гамнангүй хүдэлhэн, Ажалай Улаан Тугай орденто хонишон ябаhан Дулма Сыреновна Патархеева хэды олон хурьга, эшэгэнүүдые үсхөөб, ямар ехэ ноохо абажа, хүнүүдые хубсалуулааб, жэлhээ жэлдэ колхозойнгоо олзо хэды шэнээнээр дээшэлүүлэлсээб? Тэрэнэй хүбүүн Сыбик эжыдээл адли бэрхэ хонишон ябаа. Тиихэдэ hү, тоhо элбэгжүүлхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ нүлөө үзүүлhэн, нютагай эрхэ байдалые ахин дабажа шадаhан Дулма Максаровна Галсанова hаалишанаар ажаллажа ябахадаа, Шарза нютагаа нэрлүүлжэ, ходо түрүү зэргэдэ гарадаг бэлэй. Энэ түрүү hаалишан баhал Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаhан юм.

Ажахын түрүүшүүл Дулма Мандагаева, Бальжид Будаева, Пунцик Дамшаева, Сокон-Жап Хайдаков, Жүгдэр Мандагаев, Дубжир Патархеев, Лопсон Галсанов, Жалсан Патархеев ба бусадшье олон нэрээ ходо нэрлүүлжэ ябадаг байгаа. Дубжир Жүгдэр хоёр нуга, сабшалангуудаа улаан гараараа уhалжа, үбhэ, ногоо гээшые тухандань хүрэтэр ургуулаад, адууhа малаа үлэдхөөжэ үзөөгүй. «Мүнөө энэ үеын залуушуул хайшааб даа, ажалда хандаса багатай, юумэндэ эзэн бэшээр хандадаг, хэhэн ажалайнь шанар hайн бэшэ», — гэжэ тэрэ үеын үбгэд ажаглан хаража, заажа ябадаг байгаа.

1941 он. Шарза нютагай хэдэн хүбүүд хатуу муухай дайнда мордобо. Тэрэ хүшэр хүндэ тэмсэлэй дүлэн соо хэды хүнүүд ами бэеэ алдаа гээшэб?! Теэд тэндэhээ ерээгүй хүнүүдэй нэрэнүүд тон хомороор нэрлэгдэдэг. Шарзаhаа ганса Дамшаев Зэгбэ тухай дурдагдадаг. Юрэнхыдөө дайнhаа бусажа ерэhэн хүнүүд гэхэдэ, Сыбик Патархеев, Жүгдэр Мандагаев, Аюша Налханов, Намжима Базаров, Аюша Патархеев, Гомбо Галсанов, Сонон-Жап Хайдаков, Бандан Балданов, Лопсон-Сырен Галсанов, Алексей Мункуев гэгшэд элдэб фронтнуудта эрэлхэг зоригтойгоор тулалдаа hэн. Тэдэнэр тоонто нютагаа бусажа ерээд, колхозойнгоо ажал хэрэгүүдтэ эршэ хүсэеэ улам шангадхажа, энхэ тайбанай арюун замда гараhан байха. Аюша Пунцыкович Налханов, Намжима Содномович Базаров, Бандан Сыденович Балданов гэгшэд колхозуудые хүтэлбэрилхэ талаар түрүү онол арганууудые хэрэглэжэ, ажахынуудые түрүү зэргэдэ гаргадаг байhан юм.

Мүн баhа шарзаархид соо эрдэм бэлигэй замаар дабшаhан хүнүүдшье олон. Роберт Бадмаевич Цыденов Улаан-Үдын түмэр замай больницын ахамад врачаар үнинэй ажалладаг. Мүн Светлана Жаповна Мандагаева түрэл нютагтаа олон жэлдэ эмшэнээр хүдэлөө. Ургажа ябаhан залуу үетэниие хүмүүжүүлгэдэ багшанар Евгения Доржиевна Патархеева, Долгор Хайдаковна Мандагаев, Евгения Алексеевна Мункуева, Роза Дындыповна Мандагаева, Софья Жаповна Мандагаева, Владимир Доржиевич Галсанов ба бусад горитой хубитаяа оруулаа. Багшануудай дундаhаа Долгор Хайдаковна Мандагаевагай ажал үндэрөөр сэгнэгдэжэ, тэрэ «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор шагнагдаа бэлэй. Олон багшанар республикын ба РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличнигууд гэhэн нэрэ зэргэнүүдтэй. Тиихэдэ шарзаархидhаа Сергей Галсанов хэдэн институт түгэсхөөд, районойнгоо партийна, совет органуудта ажаллаа, мүнөөшье ажалладаг. Нима Хайдакович Мандагаев дээдын эрдэм шудалаад, районойнгоо хүтэлбэрилхы элдэб тушаалнуудые мүнөө болотор даажа ябана. Андрей Сыренович Галсанов баhал хэдэн институт, партийна дээдэ hургуули шудалаад, колхозой түрүүлэгшэhээ эхилээд, районой хэдэн эмхи зургаануудые хүтэлбэрилөө, мүнөөшье ажаллана. Яков Дагбаевич Галсанов ВЛКСМ-эй райкомой нэгэдэхи секретаряар үни удаан хүдэлөө, хожомынь партийна хүдэлмэридэ ябаа. Мүнөө совет органуудта тушаал даажа ябана. Владимир Доржиевич Галсанов баhал комсомолой хүдэлмэридэ ябаад, тэндэhээ районойнгоо газетын редакцида ороод, мүнөөшье ажаллана. Тэрэ түрэл нютагайнгаа түрүү ажалша хүнүүд тухай ном гаргуулhан, уран бэлиг шадабаритай. Мүн энэл нютагhаа соёлой институт дүүргэhэн Ольга Балданова, Ольга Жамбалова гэгшэд амжалтатайгаар хүдэлжэ ябадаг.

Мүнөө Шарза Сэнцэ хоёр хамтаржа, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз болгогдон хамтаруулагдаад, томо ажахынуудай нэгэн болонхой. Шэнээр тогтоhон Саян hуурин түбынь болоо. Эндэнь арбан жэлэй hургуули, интернат, столово, хэлхээ холбооной отделени, клуб, библиотекэ, спортзал, гараж, магазин, байрын гэрнүүд бодонхой.

Харин шаналмаар зүйл гэхэдэ, урдань хүнүүдэй hуужа байhан hуурин гуламта дээгүүр нэжээд-хошоод малшадhаа ондоо айл hуухаяа болинхой, үтэгжүүлгын багадаhан дээрэhээ үбhэ, ногооншье ургаса багатай болонхой...

Д. ДУГАРОВ,
дайнай ба ажалай ветеран.

*Шэбээ, адха — унтарhан вулканай hуури.
*Хадхууран — мойhон шэнги жэмэс.
*Оройдоhо — бэhэлиг.
* Полисхо — ялагаар сагаан үнгэтэй гуулин мэтэ түмэр.

АЛТАН НАМАРАЙ АГН...

Зунай hүүлшын hара август барагдажа, ангуушадай үнинэй хүлеэhэн намарай эхин сентябрь hара гараба. Үдэшэ, үглөөниинь hэрюухэншье hаа, наранай дээрэ гарахада, үдэртөө дулаан болоно. Уhа голнууд дээрэ hүниндөө манан, үндэр хада уулатай, дээрэ газарта хюруу унана. Хуhа уляаhанай набшаhан шарлажа, ногоон хагдаржа эхилнэ. Үдэр хоногой үнгэрхэ бүри шара набша олошорно.

Үшөө хэдэн хоногой үнгэрхэдэ, уляаhанай набша улайжа, хүри-улаан болоод, удаань шарлажа захалха. Саашадаа hэбhэб гэhэн hалхин ой модоной hүүлшын гоёолтонуудые таhалжа, хуурай хүнгэн набшаhахануудые агаарта үрхирүүлэн тараaха сагынь дүтэлбэл даа. Сентябрь hарада модоной набшын шарлан байха үеэр наратай дулаан үдэрнүүд болодог. Энэ хаhада агаар айхабтар намдуу, тунгалаг байдаг. Огторгой сэлмэг, хүхэ, ой модон үдэр ерэхэ бүри үнгэ будагаа хубилгажа, хүргы торгоор хубсалхадал гэдэг... Ноб ногоон үнгэтэй нарhадай дунда алтан шара намаатай хуhан, хүри-улаан зэд шэнги үнгэтэй болоhон уляаhанууд холоhоо толботон, соохорлон харагдадаг.

Ой соо хон-жэн, набшаhадай hаршаганан унахаhаа, хаа-яа хүхэ буха, шикисгалдай шубуухайнуудай абяа гарахаhаа бэшэ, ондоо юуншье дуулдахагүй.

Ehотойл «алтан намар» гэдэгнай энэл ха юм даа. Эртэ урда сагhаа хойшо буряад угсаатан энэ үзэсхэлэн гоё намарай хаhые шара набшын үе гү, али «hамгадай халуун» гэжэ дэмы нэрлэээгүй ёhотой. Юуб гэхэдэ, энэ үедэ буряад эхэнэрнүүд наранай дулаан элшэдэ игаангаа, айраг, аарсаяа бусалгадаг, айрhа, хүшөөhэ хатаадаг, зөөхэй, тоhо бүлэдэг, үбэлдөө үмдэхэ гутал, хубсаhаяа оёдог байhан заншалтай. Ород арад энээниие «hамгадай зун» гэлсэдэг.

Мүнөө үедэ дулаан орондоо бусадаг шубууд ехэл сүлөөгүйнүүд. Холын аянда зорихынгоо урда тээ ехэ бэлэдхэл хэнэ гээшэ. Алаг туун болон олон түрэлэй бишыхан дууша шубуухайнууд hүрэг hүрэгөөрөө сугларaад, ниидэхэ үдэр хүрэтэрөө эдеэ хоол бэдэрнэ. Шубууд дальбараануудаа холын ута аян замда бэлдэжэ, дахуулан ниидхүүлжэ hургана. Эгээл түрүүшээр хорхой шумуул тэжээлтэй шубууд хараасгай, хүхы, гургалдайнууд бусана. Хамагай hүүлдэ hоно нугаhан, галуун болон хун шубууд халуун орон тээшэ ниидэдэг гээшэ. Холын хойто зүгтэ, тундрада нютагтай шубууд намартаа дулаан орон тээшэ ниидэхэдээ, манай эндэ ойро зуура тогтожо, амардаг, эдеэлдэг.

«Бурятпромохота» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй соносхолоор уhанда тамардаг шубуудай намарай агнуури республикымнай дэбисхэр дээрэ августын 31-hээ эхилбэ.

Агнууриин түрүүшын үдэрнүүдтэ Улаан-Үдэ хотын, мүн хүдөө hууринуудай олон тоото хүдэлмэришэд, алба хаагшад, пенсионернууд, Сэлэнгын-Адагай, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Яруунын, Баргажанай нүүрнүүд дээрэ нугаhа агнаад, олзотой, омогтой гэртээ бусаhан байна.

Республикын ангуушадай бүлгэм Кабанскын районой Корсаково, Шигаево тосхонуудта баазануудые баринхай. Эндэ агнаха путёвко худалдагдадаг. Ангуушадта моторой онгосонууд үгтэнэ. Егерьнүүд тэдэниие агнаха газартань онгосонуудаар абаашадаг, hөөргэнь баазада асардаг юм. Августын 30-най үдэшэ голой эрьеэр, нуурнуудые тойроод, зон олон сугларба. Эндэшье, тэндэшье түүдэбшын галнууд ошотоно. Ангуушад нууганууудаа түхеэрнэ, бэлдэнэ. Урда жэлнүүдэй урагшатай агнуури тухай хөөрэлдөөнүүд hүниин тэн болотор дэлгэрнэ.

Августын 31-нэй үглөөгүүр 7 саг тойрондо нэгэ hууринай баруун эрьедэ буугай абяан хоер дахин нэершэбэ. Энэмнай нугаhанай намарай агнууриин эхилhэн тухай дохео байшоо. Тиигээд уданшьегүй голой эрьеэр, нуурнуудые тойроод, буугай hүрэхэнь улам олошоржо, наранай гаратар замхабагүй.

Үдэшын 8 саг багаар наранай орохын урда тээхэнэ нуурай эрьедэ буугай абяан баhал дуулдажа, үдэшын агнуури эхилбэ.

Нугаhанай агнуурида ехэл болгоомжотой, нарин, hэргэг ябаха тон шухала юм. Хүсэд юумэ танингүй, ожорhон, хулhан соо hаршаганаhан абяан тээшэ буудажа огто болохогүй. Ангуушад буу гэртээ бариха, үргэлжэ ябаха гэhэн милициин тусхай зүбшөөлтэй, агнууриин биледтэй байха зэргэтэй. Хэрбээ энэ нангин гурим хэлбэришэгүйгөөр сахяагүй hаа, агнахань хорюултай.

Намарай ольбон унажа, үдэр ерэхэ бүри hэрюун болоно. Улам хүсэтэйгөөр үлеэhэн hалхин зэд улаан набшаhадые hэршэгэнүүлэн таhална. Хуурай набшаhад бүри хүрилжэ, зүргэ харь дээгүүр, ойн оеороор тарана. Хүл доро бамбагар зөөлэн. Мододой набшаhанай түлэг унаха үе ха юм. Жэлhээ жэлдэ дабтагдадаг, тиигэхэ бүридөө манай сэдьхэлые hайхан үнгэ зүhэнүүдээрээ хужарлуулдаг хаhа энэл даа. Үнэгэнэй, булганай, хэрмэнэй болон hолонгын гүлгэд ехэнүүд боложо, байрлаха хубиингаа газар эзэлхэеэ түрэлхидөө орхижо, ажамидаралайнгаа түрүүшын

замда гаран...
найнгаа бого...
бижэ, үбэлэй...
гэ хэдэрхэ...
Үбэлдөө ...
эдихэ юумэн...
дэнэр ядарал...
додог, турад...
hээ үбэлэйнгө...
таа нөөсэлэн...
тад олон. Хэр...
шүүhэндэ hарх...
хатаадаг. Охо...
забhарта элдэ...
хабшуулна. Ү...
газар доро...
гоо ороohоно...
лай үндэhэ, б...
даг. Эшээндэ...
доргон, бабг...
hэрюундэ hай...
ехээр таргалл...
Гүрөөhэнэй б...
жэ, сентябрин...
хандагайн дүү...
ангууд тугал...
дуудадаг газа...
Агнуури-олзо...
хынуудай анг...
хаануудаа, үбэ...
гэрнүүдээ зан...
мэс түүнэ, хүш...
но.
Сентябриин 2...
хоёр тэнсэдэг...
бороотой хүй...
үдэрнүүд оло...
даа саhанайш...
нууд үзэгдэдэ...
лаан ороноо б...
зада гэжэ анг...
Үнэхөөрөөшье...
луунууд үдэр...
зүг тээшэ нии...
hөө саhа шуу...
шубуудай ерэ...
зотой, нугаhан...
Октябриин ...
торхируугай а...
Алтан намарай...
агнууриин ш...
даа.

М...
биологи...

hур хор...

АЛИН БЭ МЭРГЭШҮҮЛ...

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шанда хүртэхын түлөө hур харбалгаар «Гэсэрэй годлинуудай» гэжэ бүхэсоюзна мүрысөөн Улаан-Үдын «Спартак» стадион дээрэ дүүрэбэ.

Красноярска хизаарай, Шэтын болон Ярославска областьнуудай, Башкирай ба Буряадай АССР-нүүдэй, Монголой Арадай Республикын командануудай зүүгаад мэргэшүүл түрүүшынхеэ үнгэргэгдэhэн энэ мүрысөөндэ хабаадаhан байгаа.

hүүлшын үдэр түгэсхэлэй нааданай үнгэргэгдэхэдэ, hанхитай хүйтэн байжа, тиимэшье үндэр үрэ дүнгүүд харуулагдабагүй.

Шэтын областьhоо ерэhэн уласхоорондын классай спортын мастер Светлана Жигжитова ехэ хүсэл зоригтой байhанаа харуулжа, 293 очкотойгоор түрүү hуури эзэлээд, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шанда хүртэбэ! Шэтын багшанарай институдай түүхын факультет дүүргээд, Забайкалиин сэрэгэй округто алба хэжэ байhан С. Жигжитова эдэ бүхы үдэрнүүдтэ хёрхо мэргэнээр харбажа, яhала hайн hорилго бэлэдхэлтэй байhанаа гэршээ.

Профсоюзуудай спортын бүлгэмэй түлөөлэгшэ, спортын мастер Жанна Тухалова 285 очко тудажа, мүнгэн медаляар шагнагдаба. «Динамо» бүлгэмэй Буряадай республиканска соведэй гэшүүн, спортын мастер Ирина Болдохонова тэрээнhээ зургаан очкогоор гартажа, гурбадахи hуури эзэлээ.

Зифа Галиханова (Уфа), Октябрина Болотова (Шэтэ), Эржена Жигжитова (Улаан-Үдэ) гэгшэд эрхим зургаанай тоодо ороhон байха юм. Закаменск хотодо тренер Жимбэ Цыремпиловэй хүтэлбэри доро hорилго хэжэ, hур харбалгын нюусатай танилсаад, нэгэдэхи разрядтай болоhон Эржена Жигжитова мүнөө Улаан-Үдын 1-дэхи интернат hургуулиин 10-дахи класста hурана. «Динамо» бүлгэмэй республиканска соведэй дэргэдэхи Олимпиадада бэлэдхэлэй «Годли» гэжэ түбтэ hорилго хэнэ. Э. Жигжитова М-I упражнеэр 1214 очко абажа, табадахи hуури эзэлхэhээ гадна СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргэбэ. Энэнь 14-тэй hурагша басаганай ехэ амжалта гээшэ! Түгэсхэлэй наадада Э. Жигжитова Монголой ниислэл хотын 51-дэхи дунда hургуулиин багша Пагмын Оюунцэцэгые, Шэтэ хотын «Динамо» бүлгэмэй түлөөлэгшэ, уласхоорондын классай спортын мастер Надежда Бадмацыреновае ахижа гараба. Тиин илалта түйлаха ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байhанайнгаа түлөө Эржена Жигжитова нэрыень hиилэмэл часаар шагнагдаа.

Эрэшүүлэй дунда hонирхолтой тэмсэл боложо, мүн лэ Шэтын областиин түлөөлэгшэ, спортын мастер Бата Людофа 278 очкотойгоор илалта түйлажа, «Гэсэрэй годлинуудай» шанда хүртэбэ.

Хоёрдохи hуурида гарахын түлөө тэмсэл илангаяа шанга байжа, сугларагшадай анхарал татаа. Манай «Динамо» бүлгэмэй харбагшад — уласхоорондын классай спортын мастер Валентин Дарханов, Улаан-Үдын 49-дэхи hургуулиин hурагша, спортын мастер Станислав Аксененко гэгшэд аб адли очко абаба — 275. Гурбан годлёор дахинаа харбахадаа, Булюу байhанаа харуулжа, В. Дарханов хоёрдохи hуурида гараа. Уласхоорондын классай спортын мастер Балдоржо Галсанов (Шэтэ), спортын мастернууд Жаргал Дамбиев, Маюр Ринчиндоржиев (хоюулаа Улаан-Үдэhөө) гэгшэд эрхим зургаанай тоодо ороhон байха юм.

Мүрысөөнэй дүнгүүдые сохолходо, эхэнэрнүүдэй болон эрэшүүлэй дундаhаа Шэтын областиин суглуулагдамал командануудай (С. Жигжитова, О. Болотова, Н. Бадмацыренова, Б. Галсанов, Б. Людофа, Ц. Эрдынеев) илажа, Буряадай

АССР-эй Минис...
ведэй шангуу...
Улаан-Үдэ хоты...
(Ж. Тухалова)...
Доржиева, З. Б...
ханов, С. Жалса...
доржиев) хоёрд...
ломуудаар шагн...
нууд сооhоо Б...
эй команда (Г. ...
сова, М. Кузне...
лэй дундаhаа ...
гэмэй нэгэдэх...
гэшүүл (Ж. Да...
дасов, З. Даба...
hууринуудта гар...
Илагшадта, ...
нуудые эзэлэгш...
АССР-эй Минис...
ведэй шангууд...
тедэй дипломууд...
— «Гэсэрэй ...
жэ бүхэсоюзна ...
рүүшынхеэ үнгэр...
шэ. Саашадаа ...
шалта болгохы...
тээhээ улам ...
лые уриха ёhо...
гүй hаа, бүхэсо...
рысөө үнгэргэх...
бодолнай залир...
гүй. Угайдхада...
сөөндэ hур хар...
бииншье, коман...
соогоор урагша...
намо» бүлгэмэй...
ска соведэй дэр...
адада бэлэдхэл...
жэ түбэй эмх...
хойшо табан ...
Теэд эндэ Вале...
hээ ондоо б...
залуу харбагша...
дэгдээгүй. Энэм...
галтагүй бшуу. ...
ШВСМ-эй, спорт...
дэй тренернүүд...
энэ мүрысөөнэй...
зүб тобшолол ...
хэмжээнүүдые ...
Юрэдөөл, түс мү...
hарын hүүл бал...
таарамжатай ха...
гээд, республик...
балгын федера...
лэгшэ, бүхэсоюз...
судья, педагоги...
кандидат Б. Д. ...
рысөөнэй дүнгүү...
доо тэмдэглэбэ.
Алимта, мэргэ...
Б.-М. Ж...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ... дундаhаа илагш... Жигжитова.

С. БАЛДУ...

СРЕДА, 26

![Сэнхир экран]

Сэнхир экран

СРЕДА, 26

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—Мультфильм. 9.45—«Амар сайн, хүгжэм!» 10.25—«Слово» — литературно-уран hайханай дамжуулга. 12.25— «Аншалагшадай клуб». 13.30—Время. 14.10—«Би танда дуулахам». 10.45—Р. Шуманай фортепианна зохёолнууд. 17.25—Хальмагай АССР-эй Гүрэнэй «Тюльпан» гэжэ дуу, хатарай ансамблиин концерт. 18.30— Хүүгэдэй час. (Англи хэлэнэй хэшээлтэй). 19.30—Время. 20.00—«Хүн ба хуули». 20.55 — «Рабыня Изаура»—13-дахи сери. 22.00—Время. 22.30—«Пресс-клуб» — дамжуулга. Забhартань. 23.30 Коллаж. 00.35— Шэнэ hочин. (01.00 хүрэтэр).

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35— Информатикын болон тоолон тодорхойлолгын эхин үндэhэн. 11-дэхи класс. 10.05, 11.05—Немец хэлэн. 11.35, 12.35—Литература. 7-дохи класс. 12.05—«Профессия — следователь» — 2-дохи сери. 14.10—СССР-эй Гостелерадиогой ородой арадай инструментнүүдэй академическэ оркестрэй концерт. 15.10—«Линия жизни» — 2-дохи сери. УЛААН-ҮДЭ. 16.15— Хүгжэмтэ телефильм. 17.50— Киноочерк. 18.10—«Микрофон тодхоотой». 19.10—Байгал. 19.25—«Улаан, шара, ногоон». 19.55—Буряад университет нээ... —Соносхол. МОС... «Амгалан нойрсо... шуул!» 21.15—«... шоу. 22.45—СССР... Соведэй сесси ... РСФСР-эй Верхо... сессиин дневник... фессия — следов... дохи сери. 01.5... рев дуулана. (0...

Редак...
Р. Б. ГАР...

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаhанай нээлтэ дээрэ ТАСС-ай парламентска корреспондентнүүдэй СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ батлагдан абтаhан Тогтоолнууд барлагдаба.

РСФСР-эй автономито республиканууудай бээз даанхай байдалай түлөө гэhэн асуудалаар Улаан-Үдэ хотодо нээгдэhэн научно-практическа конференциин хүдэлмэриин эхилhэн тухай мэдээсэл номерой нэгэдэхи хуудаhанда байха.

Буряадай АССР-эй тарясшадай ажахын Хуулиин проект номерто тунхаглагдаба.

«Коммунист тухай бодомжо» гэжэ гаршагтай статья олоной hонорто үгтэбэ.

ЗАhАБАРИ

Байгша оной сентябриин 25-най номерто Хэжэнгын интернат hургуулиин директорэй нэрэ бэшэхэдэ, алдуу гаргагдаба, тэрэниие зүбөөр Д. Дашицыренов гэжэ уншахые гуйнабди. Алдуу гаргаhан хүдэлмэрилэгшэдэ зэмэ тохогдоо.

Кино, театрнуудта

Бурятский драматический театр им. Х. Намсараева
Гастроли Томского театра юного зрителя. Звездный мальчик—в 10, Замарашка—в 19-30.

«Родина»
«Юнга со шхуны «Колумб»—в 10, 16, «Сувенир для прокурора»—в 12, 14, 18-10, 20, 21-50.

«Прогресс»
Красный зал—Путь в высший свет—в 10, 12-10, 14-20, 16-20, 18-20, 20-20. Зеленый зал—Враг мой—в 9.40, Полнеба—в 11-30, 16-20, 18-30, 109-ый идет без остановки—в 14, 21.

«Октябрь»
«Эгрета из слоновой кости»—в 9-40, 14-40, «Торможение в небесах»—в 11 (удл.), 13-10, 21, «Танцор Дис... «Танцуй, танцуй»...

«Восток»
«Это было у мо... «Бархан»—в 17, ...

«Байкал»
«Раджлакшми» ... 18-30, 21.

«Аршан»
«Под небом гол... 21.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, ств. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское 3-40-69. Директор издательств—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45
Заказ № 220.